

K Groot (Unif de)

E R R A T A.

Pag. 40. lin. 8. lege *amnis*. 41. l. 20. *esse*.
65. l. 25. *santundem*. 75. l. 8. *habens*. 117.
l. 10. *sermo*. 119. l. 17. *tenentur*.

K Groot (Unif de)

E R R A T A.

Pag. 40. lin. 8. lege *amnis*. 41. l. 20. *esse*.
65. l. 25. *santundem*. 75. l. 8. *habens*. 117.
l. 10. *sermo*. 119. l. 17. *tenentur*.

913C
INSTITUTIONES
JURIS

Naturalis & Gentium,

EX

HUGONIS GROTII

DE

JURE BELLI AC PACIS

Libris excerpta.

EDITIO SECUNDA.

CANTABRIGIÆ,

TYPIS ACADEMICIS,

Impensis Tho. Webſter, Bibliop. Cantabrigiæ,

MDCCIII.

10

INSTITUTION
JURIS

3 AK

EDITIO SECUNDA

CAVENDISH
LONDON

Libri primi Capita.

- I. **Q**uid bellum: quid jus. Pag. 1
 II. An bellare unquam justum sit. 2
 III. Belli partitio in publicum, & privatum. Summi imperii explicatio. 7
 IV. De bello subditorum in superiores. 17
 V. Qui bellum licite gerant. 21

Libri II. Capita.

- I. **D**E belli causis: & primum de defensione sui, & rerum. 23
 II. De his qua hominibus communiter competunt. 30
 III. De acquisitione originaria rerum: ubi de mari, & fluminibus. 38
 IV. De derelictione praesumpta: & eam secuta occupatione. 41
 V. De acquisitione originaria juris in personas: ubi de jure parentum: matrimonio: collegiis: jure in subditos: in servos. 47
 VI. De acquisitione derivativa, facto hominis: ubi de alienatione imperii, & rerum imperii. 51
 VII. De acquisitione derivativa, qua fit per legem: ubi de successionibus ab intestato. 53

VIII. De acquisitionibus, qua vulgo dicuntur iuris gentium.	60
IX. Quando imperia, vel dominia desinant.	63
X. De obligatione qua ex dominio oritur.	65
XI. De promissis.	67
XII. De contractibus.	69
XIII. De iurejurando.	73
XIV. De promissis, contractibus, iuramen- tis eorum, qui summum imperium ha- bent.	76
XV. De federibus, ac sponsonibus.	79
XVI. De interpretatione.	82
XVII. De damno per injuriam dato; & ob- ligatione qua inde oritur.	87
XVIII. De legationum jure.	90
XIX. De jure sepultura.	93
XX. De poenis.	94
XXI. De poenarum communicatione.	103
XXII. De causis belli injustis.	105
XXIII. De causis dubiis.	107
XXIV. Monita de non temere, etiam ex ju- stis causis, bello suscipiendo.	109
XXV. De causis belli pro aliis suscipiendi.	110
XXVI. De causis justis, ut bellum geratur ab his qui sub alieno imperio sunt.	112

Libri III. Capita.

- I. **Q**uantum in bello liceat, regula generales, ex jure natura: ubi & de dolis, & mendacio. 114
- II. Quomodo, jure gentium, bona subditorum pro debito imperantium obligentur: ubi de repressaliis. 118
- III. De bello justo, sive solenni, jure gentium: ubi de indictione. 119
- IV. De jure interficiendi hostes, in bello solenni; & alia vi in corpus. 121
- V. De rebus vastandis, eripiendisque. 123
- VI. De jure acquirendi bello capta. 124
- VII. De jure in captivos. 127
- VIII. De imperio in victos. 128
- IX. De postliminio. 129
- X. Monita de his qua fiunt in bello injusto. 130
- XI. Temperamentum circa jus interficiendi, in bello justo. 131
- XII. Temperamentum circa vastationem, & similia. 133
- XIII. Temperamentum circa res captas. 134
- XIV. Temperamentum circa captos. ibid.
- XV. Temperamentum circa acquisitionem imperii. 135
- XVI. Temperamentum circa ea qua, jure gentium, postliminio carent. 136
- XVII. De his qui in bello medi sunt. 137

XVIII. De

- XVIII. De his qua, in bello publico, priva-
tim sunt. 138
- XIX. De fide inter hostes. 139
- XX. De fide publica, qua bellum finitur:
ubi de pacis pactione: sorte: certamine
condicto: arbitrio: deditione: obsidibus:
pignoribus. 140
- XXI. De fide, manente bello: ubi de indu-
ciis, commeatu, captivorum redempti-
one. 145
- XXII. De fide minorum potestatum in bello. 148
- XXIII. De fide privata in bello. 149
- XXIV. De fide tacita. 150
- XXV. Conclusio, cum monitis ad fidem, ac
pacem. 151
-

IN

Institutionum Juris
Naturalis & Gentium,
Liber Primus.

CAP. I.

Quid bellum, quid jus.

Controversiæ eorum, quos nulla juris civilis tenet communio (quales sunt & qui in gentem nondum coierunt, & qui inter se diversarum sunt gentium; tum privati, tum reges ipsi, quique per regibus jus obtinent; siue illi optimates sint, siue populi liberi) aut ad belli, aut ad pacis tempora pertinent. Sed quia bellum pacis causa suscipitur; & nulla est controversia, unde non bellum oriri possit, occasione bellici juris; quæcunque tales incidere solent controversiæ recte tractabuntur: ipsum deinde nos bellum ad pacem, ut finem suum, deducet.

Queritur I. *Quid est Bellum?* R. Status per vim certantium, quales sunt.

II. *Quid est Jus?* R. Quod justum est, siue non injustum; hoc est, quod non re-

pugnat naturæ societatis ratione utentium.

III. *Qua est altera juris significatio?*

R. Quatenus ad personas refertur, notat qualitatem moralem, personæ competentem, ad aliquid iuste habendum vel agendum.

IV. *Quid ius præterea significat?* R. Legem, id est, normam agendorum; sive regulam actuum moralium, obligantem ad id quod rectum est.

V. *Hoc ius quomodo dividitur?* R. In naturale, & voluntarium.

VI. *Quid est naturale?* R. Dictatum rectæ rationis, indicans actui alicui inesse moralem bonitatem, aut malitiam.

VII. *Unde illa bonitas, aut malitia, colligitur?* R. Ex ejus convenientia, aut inconvenientia, cum ipsa natura rationali.

VIII. *Unde hoc ius iustum est?* R. Ex se, & necessario: adeoque actus ejus ideo à Deo præcipiuntur, vel vetantur, quia sua natura, & per se, debiti sunt, aut illiciti.

IX. *An hoc ius est mutabile?* N. Quia non potest è natura rationali deleri; nec abrogari, augeri, aut dispensari.

X. *An & respectu Dei?* A. Quia Deus, ne quidem per omnipotentiam, efficere potest, ut res non sit id quod est; ut per se malum, sit bonum; aut contra.

XI. *Quid si Deus infontem occidi, aut res aliquam auferri, præcipiat?* R. Non erit homi-

homicidium, aut furtum: quia omnium domino absolutissimo imperante fient; adeoque lex naturæ non mutabitur.

XII. *Quid est jus voluntarium?* R. Quod ex voluntate originem ducit; aliis dictum legitimum, positivum, constitutum.

XIII. *Quotuplex id est?* R. Duplex, humanum, & divinum.

XIV. *Quid humanum?* R. Quod ex voluntate humana ortum habet.

XV. *Quotuplex hoc est?* R. Triplex, civile, civili arctius, & civili latius patens.

XVI. *Quid civile?* R. Quod proficiscitur à potestate civili, id est, ea quæ præest civitati.

XVII. *Quid est civitas?* R. Coetus perfectus liberorum hominum, juris fruendi, & communis utilitatis causa sociatus.

XVIII. *Quid civili arctius?* R. Hoc est varium, continens in se præcepta patria, dominica, & id genus alia.

XIX. *Quid civili latius patens?* R. Jus gentium, obligandi vim accipiens à voluntate gentium omnium, aut multarum.

XX. *Quid est jus divinum?* R. Quod oritur ex voluntate divina.

XXI. *Unde hoc justum est?* R. Non ex se, aut necessàrio; sed ex Dei arbitrio, & liberrima voluntate: ejusque actus ideo sunt debiti, aut illiciti, quia à Deo præcepti sunt, vel vetiti.

XXII. *Quotuplex est jus divinum volun-*

sarium? R. Aut datum est humano generi, omnes obligans homines; aut uni tantum populo, Hebræo, hunc obligans solum.

XXIII. *An jure Hebræorum unquam obligati fuere alienigenæ?* N. Quia obligatio, extra jus naturæ, venit ex voluntate legem ferentis; quæ ad alios non extenditur.

XXIV. *Quæ argumenta Christiani petere possunt ex lege Hebræa, & quomodo?* R. 1. Quod ea lege præcipitur non esse contra jus naturæ. 2. Licere iis, nunc etiam, leges ferre ejus sensus, cujus sunt leges per Moysen latæ; nisi pertineant ad tempus Christi expectati; aut nisi Christus ipse constituerit contrarium.

C A P. II.

An bellare unquam justum sit.

I. **A**N bellum juri naturæ repugnat? N. Nec primis naturæ, nec consequentibus.

II. *Quæ sunt prima natura?* R. Instinctus illi naturales, per quos animal, simulatque natum est, sibi ipsi conciliatur, & commendatur, ad se ipsum conservandum, ac diligendum statum suum, & omnia hunc statum conservantia; itidemque alienatur à sui interitu, ac omnibus iis quæ interitum adferre videntur.

III. *Quæ*

III. *Qua sunt consequentia?* R. Quæ post hæc cognita sequuntur; notio scilicet convenientiæ rerum cum ipsa ratione.

IV. *An inter prima natura reperitur aliquid bello repugnans?* N. Quin omnia potius ei favent: convenit enim belli finis, vitæ scilicet membrorumque conservatio; retentio item, aut acquisitio, rerum ad vitam utilium.

V. *Verum an, ad eum obtinendum finem, vi uti licet?* A. Si sit opus: hoc enim nihil habet à primis naturæ dissentaneum: & animantibus singulis à natura vires ideo datæ sunt, ut sibi tuendis, juvandisque sufficiant.

VI. *An ratio, & natura societatis humana, omnem vim inhibent?* N. Quia societas eo tendit, ut suum cuique salvum sit, ope & conspiratione communi.

VII. *Sed sibi prospicere, & consulere, an non hoc contra societatem est?* N. Alieno nempe jure non sublato, nec violato: vis enim ea tantum inhibetur, quæ tollit jus alienum.

VIII. *An ex historia sacra probari potest, non omne bellum adversari juri naturæ?* A. Quia bellum Abrahami, pro Sodomitis gestum, licitum fuit, sine speciali mandato Dei; adeoque solo jure naturæ dictante.

IX. *An jure divino voluntario veteri bella sunt sublata?* N. Jus enim hoc Noë datum Abraham non ignorans bellavit: Moses, sine jussu speciali, arma opposuit Amalecitis: à

piis exercita fuere supplicia capitalia in homicidas, aliosque facinorosos.

X. *An lege Evangelica?* N. Quoniam 1. ad Tim. 11. docetur gratum esse Deo ut reges fiant Christiani, regesque maneant, ac reliquis Christianis tranquillam præstent vitam: quæ vita tranquilla nequit sine gladio præstari; quem reges non gerunt frustra, sed nostro bono, vindices ad iram quibuscunque peccantibus: ad Rom. xiii. 4. Johannes item baptista non jussit milites, viam salutis quærentes, abire militia: Paulus usus est præsidio militum, adversus Judæorum infidias: Cornelius centurio mansit miles.

XI. *Præcipimur tamen non resistere injuriosis; percutienti maxillam præbere alteram; tunicam rapienti pallium insuper dare; diligere inimicos.* R. His non tollitur vindicta publica, sed privata: sermones hi non sunt ad magistratus, sed privatos: non agitur de quacunque injuria, aut gravi; sed leviori, & alapæ simili: vetatur contendere iudicio propter tunicam, aliave facile recuperabilia. Non vero vetantur parentes, tutores, magistratus, defendere id, sine quo liberi, pupilli, subditi, sustineri nequeant: nec rectores in fontes animadvertere, & occidere; cum aliter cives tuti esse nequeant à prædonibus ac latronibus.

XII. *An ab ecclesia bella probata sunt?*
A. Militantes enim nunquam rejecti sunt à bap-

à baptismo; neque excommunicati, aut ecclesia ejeti: imo multi martyribus adscripti leguntur.

C A P. III.

Belli partitio in publicum & privatum. Summi imperii explicatio.

I. **Q**uomodo bellum primo dividendum?
R. In publicum, privatum, & mixtum.

II. *Quid est publicum?* R. Quod geritur auctore eo, qui habet jurisdictionem.

III. *Quid privatum?* R. Quod geritur auctore jurisdictionem non habente.

IV. *Quid mixtum?* R. Ex altera parte publicum, ex altera privatum.

V. *An bellum aliquod privatum est licitum?* A. Quia juri & æquitati conveniens est injuriam à se arcere; etiam vi, si opus est.

VI. *Nomme vero, per constitutionem judiciorum, sublata est sese defendendi licentia?*

N. Sed tantum restricta illa nimia, quæ ante judicia valebat.

VII. *Hac judicia an non sunt contra naturam?* N. Ipsa enim æquitas, & ratio naturalis, dicat honestius esse, & humane societati convenientius, res ab iis cognosci quorum nihil interest; quam homines singulos id manu exsequi, quod jus putant.

VIII. *Verum an non interdum cessant judicia?* A. Et quidem dupliciter, momentanee, vel continue.

IX. *Quando momentanee?* R. Quando iudex non potest expectari, sine certissimo periculo, aut damno.

X. *Quomodo continue?* R. Jure, vel facto.

XI. *Quando jure?* R. Cum quis versatur in locis non occupatis, mari, insula, aliisque, in quibus nulla civitas.

XII. *Quando facto?* R. Cum subditi non audiunt iudicem; vel cum iudex aperte rejicit cognitionem.

XIII. *Judicio igitur cessante, an bellum privatum est licitum?* A. Quia lex, vetans suum sine iudicio consequi, locum habet ubi est iudicii copia.

XIV. *An id lege Hebraea probatur?* A. Quia Exod. xxi. 2. furis nocturni occisio conceditur.

XV. *An, per legem Evangelicam, eoque patientia à nobis exigitur, ut, privatim in periculum adducti, nos potius occidi permittere debeamus, quam aggressorem occidere?*

N. Quia sciente, vidente, consentiente Christo, Apostoli armati iter fecerunt.

XVI. *Dictum tamen: Diligite proximum, sicut vos ipsos; ne resistite injurioso; ne rependite malum pro malo; Petroque prohibitum gladium stringere.* R. Non tamen, ubi par malum imminet, vetamur nobis potius quam alteri consulere: nec damnatur justa de-

defensio, sed ulciscendi cupiditas; etiam in Petro, cui nec seipsum, nec socios, nec Christum defendere erat necesse.

XVII. *Quotuplex est bellum publicum?*
R. Duplex, solenne, & minus solenne.

XVIII. *Quid solenne?* R. Quod geritur utrinque auctore eo, qui in civitate summam habet potestatem; & cui ritus quidam adsunt solennes.

XIX. *Quid minus solenne?* R. Quod ritibus illis carere potest; & geri in privatos; & auctorem habere magistratum quemvis.

XX. *An omnis magistratus belli gerendi jus habet?* A. Si res spectetur extra leges civiles; ut scilicet plebem sibi creditam tueatur, & jurisdictionem exerceat.

XXI. *Quid de eo leges civiles?* R. Omnium populorum legibus cautum est, ne bellum geri possit, nisi summam in civitate potestatem habentis auctoritate: quia ex bello tota civitas in periculum venit.

XXII. *An igitur minori magistratui nunquam jus armorum?* R. Licet ei, qui jurisdictioni præest, per apparitores suos, vñ cogere paucos imparentes; imo etiam majoribus uti copiis, si ita præsens sit periculum, ut tempus non ferat eum consuli, penes quem jus supremum.

XXIII. *Quæ sunt civilis potestatis?* R. Condere ac tollere leges, tam circa sacra (quatenus eorum cura ad civitatem pertinet)

net) quam profana; subsunt ei pax, bellum; federa; vectigalia, quæque his similia; dominium eminens in cives, & eorum res, bono publico; rerum inter singulos controversarum judicium; constitutio magistratuum, aliorumque curatorum.

XXIV. *Qua est summa potestas?* R. Cujus actus non subsunt juri alterius; siue cujus actus, alterius voluntatis humanæ arbitrio, irriti reddi nequeunt.

XXV. *Quid est subjectum talis potestatis?* R. Est commune, vel proprium,

XXVI. *Quid commune?* R. Ipsa civitas.

XXVII. *Quinam hac potestate destituuntur?* R. Populi, qui concesserunt in alterius populi ditionem: non enim sunt civitas per se, aut coetus perfectus; sed membra tantum minus digna perfectæ civitatis.

XXVIII. *Si populi plures singuli perfectum coetum constituent, an eorum unum caput esse potest?* A. Quia imperium, extincta domo regnatrice, ad singulos seorsim revertetur; neque absurdum eandem personam, diverso modo consideratam, plurimum, ac distinctorum corporum moralium esse caput.

XXIX. *Si plures civitates artificiose federe inter se colligantur, an singula retinere summam potestatem possunt?* A. Quamvis enim unum quasi corpus, & systema, faciant;

ciant; non tamen singulæ retinere desinunt statum perfectæ civitatis.

XXX. *Quodnam est subjectum proprium summa potestatis?* R. Persona una, vel plures; pro cuiusvis gentis legibus, ac moribus.

XXXI. *An ubique, & semper, summa potestas est penes populum; ita ut reges ei coercere liceat, ac punire?* N. Quia populo sui juris licet se uni aut pluribus ita addicere, ut regendi sui jus in eum, vel eos plane transcribat; nulla ejus juris parte retenta: imo & bello acquiri potest jus regendi, non aliunde pendens.

XXXII. *Cur vero populus totum illud jus à se abdicaret, ac alii traderet?* R. Si adductus in vitæ periculum, alia lege quæ se defendat reperire non potest: si, pressus inopia, aliter copiam habere nequeat, unde se sustentet: si sit eo ingenio, ut regi quam regere rectius norit: si is sit civitatis status ut, sine unius imperio, salvus esse non posse videatur.

XXXIII. *Jus regendi non aliunde pendens, an totum convenit unius imperio?* N. Idem enim jus est procerum, qui, exclusa plebe, civitatem regunt: & in omni Democrazia aliqui à publicis deliberationibus arcentur.

XXXIV. *Qui nam reges non subjiciuntur arbitrio populi, etiam universim sumti?* R. Qui imperium habent dominicum; ac

subditorum vitæ, libertatis, & bonorum, domini sunt; subditosque suos ut servos regunt.

XXXV. *Populus autem, regem constituens, an non constituto superior est?* N. Talis enim constitutio, ut ab initio liberæ est voluntatis, ita postea necessitatis effectum habet.

XXXVI. *Nonne omne regimen comparatum est eorum causa qui reguntur?* N. Domini enim in servos, & regis in bello devotos, est per se regentis causa; regimen maritale, mutæ utilitatis.

XXXVII. *Cum igitur, ut in imperiis plerisque, eorum qui reguntur utilitas per se spectatur, an tunc non rege superior est populus; cum ei tanquam tutori subsit?* N. Quamvis enim tutela, & imperium, pupilli ac civium causa reperta sint; sunt ea tamen jura, ac potestates, in pupillos ac cives.

XXXVIII. *Tutor vero, rem pupillarem male administrans, amoveri potest?* R. Sed à judice superiore; quem cum rex non habeat mundanum, ejus peccata Deo curæ sunt; ea aut vindicanti, aut in pœnam, & explorationem populi toleranti.

XXXIX. *An ex nomine, & externa specie, de summa potestate judicandum?* N. Quia principatus, regni, alteriusve regiminis nomina sæpe confunduntur; sæpe diversa imperiorum genera significant: insignia quoque regis majestatis, in civitatibus libe-

liberis, quandoque tribui principibus solent.

XL. *An discrimen summi imperii, & summo minoris, petendum ex delatione imperii per electionem, aut successionem?* N. Neque enim imperii majoris titulus est successio, formam ei assignans; sed tantum veteris continuatio: qua idem jus, ab electione alicujus familiæ cœptum, in eadem succedendo continuatur; adeoque tantum defert successio, quantum electio prima tribuit.

XLI. *An summum imperium haberi potest jure temporario?* A. Tali habuere dictatores; qui intra suum tempus actus exercebant omnes, eodem jure, quo ii qui optimo jure reges essent.

XLII. *Quomodo jure usufructuario?* R. Tali jure habetur à regibus propriè dictis; tam primo electis, quam his, ordine legitimo, succedentibus.

XLIII. *An & pleno jure proprietatis?* A. Ab iis qui, justo bello, imperium sibi acquisiverunt; aut in quorum ditionem, sine ulla exceptione, populus aliquis se dedidit.

XLIV. *Quomodo vero imperia esse possunt in imperantis patrimonio; si liberi homines in commercio non sint?* R. Sicut libertas personalis excludit dominium; ita libertas civilis regnum, aut aliam propriè dictam ditionem: & sicut, ob subjectionem privatam, aliqui dicuntur esse non sui juris; ita & aliqui populi, ob subjectionem publicam, suæ potestatis non sunt.

XLV. *Populi bello quasii, an regi quasi sita dici possunt?* A. Rex enim, ex privata sua substantia, exercitum aluisse potuit; aut ex fructibus patrimonii, principatum sequentis: qui fructus etiam ipsius proprii sunt, quamvis in patrimonium illud non nisi usumfructum habeat.

XLVI. *An regi licet populum alienare?* R. Ei qui imperium jure proprietario habet, licet jus perpetuum cives regendi alienare: regnorum vero populi voluntate delatorum aliam esse rationem praesumitur.

XLVII. *Dum rex aetate, aut morbo, fungi potestate sua impeditur, quorum est tutela?* R. In regnis patrimonialibus, eorum quos pater, aut propinqui, elegerint: in aliis, eorum quibus lex publica; aut, ea deficiente, consensus populi eam mandat.

XLVIII. *Si imperaturus subditis, aut Deo aliqua promittat, an eo summum desinit esse imperium?* N. Quamvis etiam ad imperii rationem pertineant: quia nec paterfamilias, nec maritus, familiae, aut uxori aliquid promittentes, imperio tali privantur.

XLIX. *An summum imperium est divisibile?* A. Possunt enim unius imperii partes plures diversi tenere: potest populus regem eligens, quosdam sibi reservare actus, aliosque regi pleno jure deferre.

L. *An partitio fit potestatis, cum reges acta quadam sua nolunt esse rata; nisi à senatu,*
aut

aut alio aliquo cœtu, probentur? N. Talia enim acta, si rescindantur, ipsorum imperio rescindi intelliguntur: quia hoc modo ipsi sibi cavere voluerunt, ne quid pro vera eorum haberetur voluntate, quod fallaciter esset impetratum.

LI. An regnum immediate dividitur in plenum, & merum principatum? N. Quia inter hæc aliquot regnorum species interjectæ sunt; dum, vario modo, varix regum potestates limitantur.

LII. Cum quaritur de potestate ejus, qui inaequali federe jungitur, quale hic fedus intelligendum? R. Quod, ex ipsa vi pactio- nis, prælationem quandam alteri donat manentem; hoc est, ubi quis operam dare tenetur ut alterius imperium in tuto sit, eique majestas, aut dignitas constet.

LIII. Rex igitur, aut populus, qui hoc inaequali federe tenetur, an summum habere potest imperium? A. Si liber maneat, nec alterius potestati subjiciatur.

LIV. An vero alter altero non est superior? A. Auctoritate scilicet, ac dignitate: non potestate; quia alter alterius potestati non subjicitur.

LV. Tali federe inferiores an sunt sub imperio, sub, & in, ditione, ac dignitate superioris? N. Sed tantum in parte, ac fide, & sub patrocinio; quod libertatem, cui summum adhæret imperium, non tollit.

LVI. *Si populi alicujus, aut regis, federati subditi fecisse dicantur contra fedus, quid à federato præstandum?* R. Tenetur punire qui nocuit; aut dedere ei cui est nocitum; ac operam dare ut illata damna refarciantur. Sed socio in socii subditum nullum est jus prehensionis, aut punitionis.

LVII. *Quid si ipsi populi, aut reges, accusentur?* R. Socio jus cogendi socium, ut stet federis legibus; ac, ni steterit, puniendi.

LVIII. *Si socii, qui in ejusdem populi, aut regis, fide sunt, litigent inter se?* R. In federe æquali, solent controversiæ deferri ad conventum sociorum, quos scilicet res non tangit; aut alioqui ad arbitros; aut etiam federis principem, tanquam communem arbitrum.

LIX. *Ad quos in federe inequali?* R. Plerumque conveniri solet, ut controversiæ apud federe superiorem disceptentur.

LX. *Si subditi de eorum injuriis, in quorum potestate sunt, conquerantur?* R. In hac specie jus cognoscendi nullum est sociis.

LXI. *An summum habere possunt imperium, qui certum quid pensitant?* A. Sive id faciant ad redimendas injurias, sive ad tutelam comparandam; quanquam infirmitatis confessio aliquid de dignitate delibet.

LXII. *An qui nexu feudali vinciuntur?* A. Nec enim obligatio personalis regi, aut populo, summi imperii jus demit; nec jus in rem summum esse desinit.

LXIII.

LXIII. *Jus, & ejus usus, quomodo in imperio distinguuntur?* R. Ut actus primus ab actu secundo; sic reges infantes, furiosi, captivi, jus quidem habent, sed non usum: nec enim exercere imperium possunt: quocirca, his casibus, curatores iis dantur.

C A P. IV.

De bello subditorum in superiores.

I. *Quinam possunt bellum gerere?* R. Privati in privatos; summum imperium habentes in eos qui itidem id habent; privati in eos qui imperio summo, at non in se, utuntur; qui summum imperium habent in privatos, sibi subditos, aut non subditos.

II. *An ab inferiori adversus summam potestatem, aut ejus auctoritate agentes, armis licite sumuntur?* N. Civili enim societate instituta, jus illud resistendi promiscuum (natura licitum) est prohibitum; cum societas illa finem suum aliter non posset consequi.

III. *Quid de eo lex Hebraea?* R. Hac supplicio mortis damnatur qui inobediens fuerit aut summo Pontifici, aut ei qui, extra ordinem, rector populi à Deo esset constitutus. Deut. xvij. 12.

IV. *Item lex Evangelica?* R. Paulus ad Rom. xij. vult subjectionem, cum non resistentia:

sistentia: quia Deus ordinem illum imperandi, ut à se institutum, probat: & quia id nostro bono inservit, publicæ scilicet tranquillitati; in qua & singulorum comprehenditur.

V. *Quod si quando, nimia formidine, aut iracundia, aliisque affectibus, transversi agantur rectores, quo minus rectam ineant viam, qua ad tranquillitatem ducit?* R. Id inter minus frequentia habendum est, quæ interventu meliorum pensantur: satius autem est leges id respicere, quod plerumque accidit; utque in summa, & majori parti, profint; quam sine norma vivere, eamve cujuscunque permitti arbitrio.

VI. *An idem docet veterum Christianorum consuetudo?* A. Quanquam enim pessimi sæpe homines imperium Romanum tenuerunt; nec defuerunt qui, obtentu adjuvandæ reipublicæ, iis sese opponerent; nunquam tamen eorum conatibus se adjunxerunt Christiani.

VII. *An vero magistratibus minoribus non est jus resistendi injuriis summæ potestatis?* N. Superiorum enim respectu, & ipsi privati sunt: eorumque gubernandi facultas ita summæ potestati subicitur, ut quicquid contra voluntatem summæ imperantis faciant, id defectum sit ea facultate; ac proinde pro actu privato habendum.

VIII. *Quid si grave sit ac certum periculum?* R. Indiscriminatim damnandi non sunt, aut singuli, aut pars populi minor, quæ ultimo necessitatis præsidio sic utitur, ut interim communis boni respectum non deferat.

IX. *An David peccavit, ad vim arcendam armatos circum se habens?* N. Eos enim non adhibuit, nisi postquam, Jonathanis indicio, & pluribus alijs argumentis certissimis, Saulem vitæ suæ imminere compererat: neque vero urbes invadit, nec pugnandi captavit occasiones; sed latebras quærens varias, non tantum regis personæ pepercit, sed nec popularibus suis voluit nocere.

X. *An quantum Davidi licuit, licet etiam Christianis?* R. Ubi superiores, ob religionem, Christianis mortem intentant, Christus fugam concedit, iis quos officii necessitudo nulli loco alligat; extra fugam nihil.

XI. *An igitur nullo casu jus belli datur in regem, aut principem?* N. Qui enim principes sub populo sunt, si peccent in leges, ac rempublicam, non tantum vi repelli possunt; sed & puniri morte, si id opus.

XII. *An item in regem qui imperium abdicavit?* A. Quia, post id tempus, omnia licent in eum, quæ privatum.

XIII. *Qui*

XIII. *Qui regnum alienat?* A. Ad impediendam traditionem; cum ob stare possit populus, ne imperium habendi modus mutetur.

XIV. *Qui manifeste totius populi hostem se fert?* A. Voluntas enim imperandi cum voluntate perdendi simul nequeunt consistere.

XV. *Qui partem duntaxat imperii habens, in partem non suam involat?* A. Quia eatenus imperium non habet.

XVI. *Si, in delatione imperii, resistendi libertas, certis casibus, reservata sit?* A. Retenta enim semper est aliqua libertas naturalis, & exempta Imperio regio.

XVII. *Invasori alieni imperii an parendum?* R. Quamdiu durat injuste possidendi causa, actus imperii quos exercet, vim habere possunt obligandi; cum omnino probabile sit, eum, qui jus imperandi habet, id malle, interim rata esse quæ imperat; quam, legibus judiciisque sublati, summam induci confusionem.

XVIII. *Si non sint ita necessaria; ac pertineant ad raptores in iniqua possessione confirmandum?* R. Parendum non est, si sine gravi periculo possit non pareri.

XIX. *Si bello injusto imperium arripuerit; neque pactio ulla secuta sit, aut fides data; sed sola vi retineatur possessio?* R. Manet belli jus; ac proinde in eum licet, quod in hostem; qui à quolibet etiam privato potest occidi.

XX. *Quo-*

XX. *Quomodo id licet ex lege antecedente?* R. Si ante invasionem lex publica extiterit, unicuique potestatem faciens occidendi eum, qui certum aliquod, sub aspectum cadens, ausus fuerit.

XXI. *An item ex mandato jus imperandi habentis?* A. Sive is rex sit, sive senatus, sive populus; quibus & annumerandi regum puerorum tutores.

XXII. *In jure controverso quid privato faciendum?* R. Judicium sibi sumere non debet, sed sequi possessionem.

C A P. V.

Qui bellum licite gerant.

I. *Quæ belli causa principalis?* R. Pleramque is cujus res agitur; in privato privatus; in publico potestas publica, maxime summa.

II. *An quis & alieni juris vindex esse potest?* A. Alteri enim prodesse, non licitum modo, sed & honestum est.

III. *Qua sunt hominum inter se vincula, qua ad mutuam opem invitant?* R. Diversa: nam & cognati ad opem ferendam coeunt; & vicini inclamantur; & qui ejusdem civitatis sunt participes.

IV. *Hisce vero deficientibus?* R. Sufficit humanæ naturæ communio: cum ab homine nihil humani sit alienum.

V. *Qua*

V. *Qua sunt instrumenta?* R. Quæ ita agunt sua voluntate, ut ea voluntas ab altera pendeat: quale instrumentum est patris filius, domini servus, subditus imperantis: sunt enim eorum partes, hi quidem ex lege, iste naturaliter.

VI. *An aliqui à bello prohibentur?* N. Jure naturæ: sed quosdam lex specialis arceat: quæ tamen cum summæ necessitatis exceptione est intelligenda.

*Institutionum Juris**Naturalis & Gentium,
Liber Secundus.*

CAP. I.

*De belli causis, ac primum de de-
fensione sui, & rerum.*

I. *Q*uot sunt causa bellorum? R. Aliæ
utiles, sub ratione utilis; aliæ ju-
stæ, sub ratione justæ moventes.

II. *Quid dicendum de bellis, sine
justa causa susceptis?* R. Ea injusta esse; si-
ve privata fuerint, siue publica.

III. *Qua est causa justa?* R. Injuria:
nulla alia.

IV. *Quot sunt belli fontes?* Totidem
quot actionum forensium: nam ubi defi-
ciunt judicia, bellum incipit.

V. *Quotuplices dantur actiones?* R. Ob
injuriā nondum factam, aut ob factam.

VI. *Quomodo ob nondum factam?* R.
Cum petitur cautio de non offendendo;
item damni infecti: & interdicta alia ne
vis fiat.

VII. *Quo-*

VII. *Quomodo dantur actiones ob injuriam factam?* R. Aut ut reparetur, aut ut puniatur.

VIII. *Quomodo ut reparetur?* R. Quod reparandum venit aut spectat id quod nostrum est, vel fuit; unde vindicationes, & conditiones quædam: aut id quod nobis debetur.

IX. *Quomodo nobis debetur?* R. Sive ex pactione; sive ex maleficio; sive ex lege: quo referenda quæ ex quasi contractu, & quasi maleficio, dicuntur; ex quibus capitibus nascuntur conditiones cæteræ.

X. *Quomodo datur actio ob injuriam factam, ut puniatur?* R. Factum, ut puniendum, parit accusationem, & judicia publica.

XI. *Qua igitur est prima causa justî belli?* R. Injuria nondum facta; quæ petit aut corpus, aut rem.

XII. *Quomodo justâ belli causa est corporis defensio?* R. Si impetatur vi præsentē, cum periculo vitæ, non aliter vitabili: etiam cum interfectione periculum inferentis.

XIII. *An hoc jus defensionis oritur ex injustitia, aut peccato ejus unde periculum est?* R. Per se, ac primario, nascitur ex eo quod natura quemque sibi commendat.

XIV. *Siquis bona fide militet, sive me pater alium quam sim, sive agiteretur insanie aut insomnis, an tollitur jus ei resistendi?* N. Etiam si periculum inferens peccato careat: sufficit enim quod ego non teneor id pati quod

quod ille intentat; non magis quam si aliena bestia periculum intentaret.

XV. *An & innocentes, qui interpositi impediunt defensionem, aut fugam (sine qua evadi mors non potest) transfodi aut obteri possunt?* A. Si solam naturam spectemus: cum apud hanc minor sit respectus societatis, quam cura propriæ salutis: non lege Evangelica, quæ alterum nobis æquat.

XVI. *An in vera defensione homo occiditur ex intentione?* N. Quia mors illa hic non eligitur, ut aliquid primario intentum, sicut in punitione judiciali; sed ut unicum quod eo tempore suppetit.

XVII. *Sed an impetitus hoc non volens facit?* A. Sed tamen (etiam illo tempore quo hoc facit) debet malle tale aliquid facere, quo alter absterreatur, aut debilitetur, quam quo intereat.

XVIII. *An igitur destinato non licet quem occidere?* R. Interdum licet destinato id facere, unde mors aggressoris sit secutura, si alia ratio salutis non suppetat.

XIX. *Quale hic periculum requiritur?* R. Præsens, & quasi in puncto.

XX. *Quid si insultator arma arripiat, an facinus occupari non potest?* R. Non potest, ob metum qualemcunque; sed si appareat eum id facere occidendi animo: nam in moralibus punctum non invenitur sine aliqua latitudine.

XXI. *Quod si quis vim non jam præsentem*

rem intentet, sed compertus sit conjurasse, aut insidiari; si venenum struere; si moliri falsam accusationem, falsum testimonium, judicium iniquum? R. Hic non potest interfici, si aut aliter evadi periculum potest, aut non satis certum est aliter evadi non posse: plerumque enim interposita temporis mora, ad multa remedia, ad multos etiam casus, pater.

XXII. *Quid dicendum de periculo mutilationis membri?* R. Periculum intentans occidi potest, si aliter vitari nequeat: quia damnum membri, præsentim è præcipuis, grave est, & vitæ quasi æquiparabile: adde quod vix sciri queat, an non post se trahat mortis periculum.

XXIII. *An idem licet pro pudicitia?* A. Quia communis estimatio, & lex divina, pudicitiam vitæ adæquant.

XXIV. *An occidi sit laudabilius, quam occidere, etiam respectu persona multis utilis?* A. Nisi ejus officium sit vim arcere ab aliis; quales sunt socii itineris, ea lege contracti, & Rectores publici.

XXV. *An evenire potest ut invasor occidi nequeat, sine peccato?* R. Affirmat hoc lex divina, si vita ejus multis sit utilis: imo & lex naturæ, ex præcepto caritatis: lex enim hæc non ea tantum spectat, quæ dictat justitia expletrix; sed in se etiam continet prudentiæ, fortitudinis, aliarumque virtutum actus, in certis circumstantiis, honestos, ac debitos.

XXVI. Si

XXVI. *Si cui periculum imminens accipienda alapa, aut mali similis, an ei jus est id arcendi, cum cade inimici?* A. Si respiciatur mera justitia expletrix: quanquam enim mors & alapa sint inæqualia; tamen, quia parat me afficere injuria, is mihi eo ipso jus dat adversus se in infinitum; quatenus malum illud aliter à me arcere nequeo.

XXVII. *An idem licet lege Evangelica?* N. Christus enim jubet alteram alapam accipere potius, quam adversario nocere.

XXVIII. *Si fugiat is qui impegit alapam, an ad honorem recuperandum licet eum occidere?* N. Honor est opinio de excellentia: at talem ferens injuriam ostendit se excellenter patientem; eoque honorem auget magis, quam minuit.

XXIX. *An jure divino licita est defensio eum interfectione; etiamsi quis fugere possit sine periculo?* N. Fuga non est vere ignominiosa, sapienti; sed stulte id opinantibus.

XXX. *Si quis aliqua de nobis dixerit, quæ credita nostram existimationem apud bonos delibarent, an occidi potest?* N. Quia interfectio ista non est modus aptus ad tuendam existimationem.

XXXI. *An jure natura ad res nostras conservandas raptor potest interfici, si ita opus sit?* A. Nam quæ inter rem & vitam est

inæqualitas, ea compensatur favore innocentis, & raptoris odio.

XXXII. *An huic non obstat caritas?* R. Non obstat per modum præcepti; nisi res sit quæ minimum valeat, ac propterea contemni mereatur.

XXXIII. *Quid de eo lex Hebræa?* R. Prohibet aliquem directe rerum causa interficere, adeoque fugientem telo prosterne, ut res recuperetur.

XXXIV. *Quid igitur licet?* R. Si in periculum vitæ adducar, licet mihi id avetere, cum periculo vitæ alienæ.

XXXV. *Sed si ipse me in discrimen adduxerim, dum rem meam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere?* R. Nihil obstat: in his enim nihil mihi potest imputari, qui verfer in actu licito; nec cuiquam faciam injuriam; cum utar meo jure.

XXXVI. *Quomodo fur nocturnus occidi potest?* R. Si repertus fuerit cum aliquo instrumeto, quo nocere possit.

XXXVII. *An quia noctu discerni nequeat, fur ne sit an sicarius; an quod noctu res minus videantur posse recuperari, quia fur ignotus sit?* N. Sed quia noctu vix est copia testium adhibendorum; atque ideo si fur occisus reperiatur, facilius creditur dicenti, furem à se interemtum, vitæ tuendæ causa.

XXXVIII. *Quid si testes adfuerint, ex quibus constet interfectorem non fuisse adductum in vitæ periculum?* R. Ista præsumptio necessariæ

cessariæ defensionis cessabit; ac proinde is qui occidit homicidii tenebitur.

XXXIX. *Quid de lege Evangelica dicendum?* R. Vult rem esse omittendam, si servari nequeat, sine periculo cædis faciendæ; nisi forte talis aliqua res sit, ex qua vita nostra, & familiæ nostræ dependeant, quæ non possit iudicio recuperari.

XL. *An civilis, permittens furem interfici à privato, id ab omni culpa liberum præstat?* R. Tollit poenam; sed non dat jus: quia lex non habet jus necis in omnes cives, ex quovis delicto; sed demum ex delicto tam gravi, ut mortem mereatur.

XLI. *Quomodo à privatis licite suscipi potest singularis dimicatio?* R. Si invasor concedat alteri licentiam dimicandi, alioquin cum occisurus sine dimicatione.

XLII. *An item si Magistratus duos mortem meritos inter se committat?* A. Quia licet illis spem salutis arripere.

XLIII. *Verum an is magistratus ideo peccat?* A. Satius enim est sorte moriturum eligi, si supplicium unius sufficiat.

XLIV. *Quomodo hac ad bellum publicum aptanda?* R. Habita aliqua diversitatis ratione: cum enim in privato jus sit momentaneum, cessans ubi copia est iudicii; publicum tractum habet, & perpetuo fovetur accedentibus novis injuriis; quia non oritur nisi ubi non sunt, aut cessant iudicia. præterea in privato ferme defensio mera confi-

deratur, cum publica etiam habeant jus ulciscendi.

XLV. *An jure gentium arma recte sumuntur, ad imminuendam potentiam crescentem, qua nimirum aucta nocere possit?* N. Possit enim vim pati non potest tribuere jus ad vim inferendam.

XLVI. *An juste defenduntur bellum promeriti?* N. Sed qui peccavit primum debet offerre satisfactionem ei quem laesit, viri boni arbitrati; qua rejecta, pia demum erunt arma.

C A P. II.

De his quae hominibus communiter competunt.

I. *Quot modis aliquid nostrum est?* R. Aliud communi hominum jure, aliud nostro singulari.

II. *Quotuplex est jus hominibus commune?* R. Aut directe est in rem corporalem, aut ad actus aliquos.

III. *Res corporales quotuplices sunt?* R. Aut vacuae sunt a proprietate, aut jam aliquorum propriae.

IV. *Quae sunt vacuae à proprietate?* R. Aliae tales sunt ut propriae fieri nequeant, aliae ut possint.

V. *Res in principio fuerunt ne alicui propriae,*

prie, an omnibus communes? R. Statim à mundo condito, atque iterum post diluvium reparato, Deus humano generi generaliter contulit jus in res hujus inferioris naturæ; quo factum ut statim quisque hominum ad suos usus arripere posset quod vellet, & consumere quæ consumi poterant.

VI. *An non erat quadam proprietas?* R. Talis usus juris universalis erat vice proprietatis: quod enim quisque sic arripuerit, id alter ei eripere non poterat, nisi per injuriam: postea vero diversa studia, artes, rerum distributiones, ac dominia orta sunt; ita ut terræ etiam ipsæ, non in gentes modo, sed & in familias dividerentur.

VII. *An solo actu animi res in proprietatem iverunt?* N. Sed pacto quodam, expresso, per divisionem; aut tacito, per occupationem: simulatque enim displiceret communio, nec divisio esset instituta, censeri debet inter omnes convenisse, ut quisque id haberet proprium quod occupasset.

VIII. *Mare sumtum sub ratione integri, aut sub ratione precipuarum partium, an abire potest in jus proprium?* N. Quia cessat hic causa ob quam à communione discessum est: cum magnitudo maris ad usum omnibus populis sufficiat.

IX. *An assignari potest alia ratio?* A. Quia occupatio non præcedit nisi in re terminata; adeoque liquida, cum per se non terminetur, occupari nequeat, nisi

ut contenta in re alia ; mare vero à terra contineri nequit.

X. *Qua sunt ea qua propria fieri possunt, sed nondum facta sunt?* R. Talia sunt loca multa inculta adhuc, insulæ in mari, feræ, pisces, aves.

XI. *Cum jure natura, & gentium, liberum sit feras, pisces, aves venari ; an hoc lege civili prohiberi potest, ab eo qui imperium habet in terras & aquas?* A. Quia lex civilis potest libertatem naturalem circumscribere, & vetare quod naturaliter licebat.

XII. *An aliquod jus communiter hominibus competit in eas res, qua jam facta sunt aliquorum propria?* A. Non enim proprietas ita penitus absorpsit jus illud omne, quod nascebatur ex communi rerum statu ; ut non, in gravissima necessitate, revivisceret jus illud pristinum rebus utendi, tanquam si communes mansissent ; cum in omni lege summa necessitas excipiat.

XIII. *Quomodo?* R. Lege naturæ introducta, ac lege civili exposita sunt, si quando cibaria deficiunt in navigatione, tum in commune conferri debere quod quisque habet : defendendi mei causa, orto incendio, me dissipare posse ædificium vicini : & funes aut retia discindere, in quæ navis mea impulsæ est.

XIV. *Si quis aliunde sumat quod ad vitam suam necessarium est, an furtum committit?* N. Quia res omnes propriæ factæ viden-

videntur, cum juris primitivi benigna receptione.

XV. *An hoc sine cautione intelligendum?* N. Sed omni modo primum tentandum, an alia ratione necessitas evadi possit; puta magistratum adeundo, aut videndo an rei usus à domino possit precibus obtineri.

XVI. *Quid si ipse possessor pari necessitate teneatur?* R. In pari causa melior est conditio possidentis.

XVII. *An facienda restitutio?* A. Ubi fieri poterit: quia hic quidem jus fuit utendi, non vero plenum; at restrictum cum onere restituendi, ubi necessitas cessaret.

XVIII. *Quomodo bellum pium gerenti licet occupare locum qui situs sit in solo pacato?* R. Si certum sit periculum (non imaginarium) ne hostis eum locum invadat, & inde det damna irreparabilia: si nuda tantum loci custodia sumatur, jurisdictione, & fructibus vero domino relictis: si id fiat animo custodiæ reddendæ, simulac illa necessitas cessaverit.

XIX. *Quomodo post dominia, ex veteri communione, restat jus utilitatis innoxia?* R. Ita ut alimenta perdere non liceat, ubi ipsi plus satis habemus: nec fontem obturare aut occultare, postquam inde quantum libet potaverimus, &c.

XX. *Flumen estne commune, an proprium?* R. Qua flumen dicitur, est proprium ejus populi, cujus intra fines fluit; vel ejus,

in cujus ditione est populus; ita ut in flumine nascentia ejus sint, eidemque liceat molem in flumen injicere: sed quia aqua profluens, commune mansit, ut bibi possit ac hauriri.

XXI. *An terra, & flumina, & si qua pars maris in alicujus populi proprietatem venit, patero debent his qui transitu opus habent ad causas justas?* A. Quia dominii auctores censendi sunt voluisse dominium, cum receptione talis usus qui proderet his, illis non noceret.

XXII. *An licet negare transitum, metu multitudinis transeuntium; aut metu ab eo in quem transiens bellum justum movet?* N. Quia jus meum tuo metu non tollitur; ac varii sunt cavendi modi.

XXIII. *Si transire volens injustum bellum moveat; sive hostes meos secum ducat?* R. Negare transitum potero: nam & in suo ipsius solo ei occurrere, atque iter impedire, fas esset.

XXIV. *An etiam mercibus transitus debetur?* A. Nemini enim jus est impediendi, quominus quæque gens commercium colat cum quacunque gente seposita: id enim permitti interest societatis humanæ.

XXV. *An ita transeuntibus mercibus, terra, amne, aut parte maris, quæ terra accessio fieri possit, vectigalia imponi possunt ab eo qui in terra imperium habet?* N. Si onera nullum habent respectum ad illas merces:
sed

sed si, aut ad præstandam securitatem mercibus, aut inter cætera etiam ob hoc onera sustinentur; ad ea compensanda vectigal aliquod imponi mercibus potest, dum modus causæ non excedatur: inde enim tributum & vectigalis iustitia pendet.

XXVI. *An licere debet prætereuntibus, aut prætereuntibus, aliquantisper morari valetudinis, aut alia quæ de causa?* A. Nam est & hoc inter utilitates innoxias.

XXVII. *An externis, qui sedibus suis expulsi receptam querunt, perpetua habitatio concedenda est?* A. Dum subeant imperium quod constitutum est, & quæ alia ad vitandas seditiones sunt necessaria.

XXVIII. *An desertum ac sterile solum ad venis postulantibus comedendum?* A. Quia occupatum non censetur quod non excolitur.

XXIX. *Quotuplex est jus commune ad actus?* R. Aut simpliciter, aut ex suppositione. simpliciter, ad tales actus quibus comparantur ea, sine quibus vita commode duci nequit.

XXX. *An jus est omnibus hominibus ad hæc comparanda æquo pretio?* A. Si ipsi, à quibus petitur, non indigeant.

XXXI. *An æquum jus est ad sua vendenda?* N. Quia cuique liberum est statuere quid velit acquirere aut non.

XXXII. *An in hoc jure etiam inest libertas ambiendi, & contrahendi matrimonia apud vicinas gentes?* A. Si vicorum popu-

lus aliunde expulsus alio advenerit: quia sine foemina ætatem agere plerorumque hominum naturæ repugnat; adeoque facultas uxores comparandi viris adimi non debet.

XXXIII. *Quid est jus commune ad actus, ex suppositione?* R. Ad eos, quos populus aliquis externis promiscue permittit, tanquam ex vi naturalis libertatis. sic uni populo negari non potest, quod exteris licet promiscue.

XXXIV. *An populo alicui licet cum alio populo pacisci, ut is populus sibi soli vendat certos fructus, qui alibi non nascuntur?* A. Si emtor paratus sit eos aliis vendere æquo pretio: nam aliorum non interest à quo emant quæ desiderant.

C A P. III.

De acquisitione originaria rerum, ubi de mari & fluminibus.

I. *Quot modis aliquid nostrum fit singulari jure?* R. Acquisitione originaria, aut derivativa: illa olim etiam fieri potuit per divisionem, cum genus humanum coire posset; nunc tantum per occupationem.

II. *Qua occupari possunt?* R. Proprie quæ nullius sunt: inque his imperium, & dominium, quatenus ab imperio distinguitur.

III. *Qua*

III. *Qua sunt materia subjacentes imperio?* R. Primaria, five persona; & secundaria, five locus, qui territorium dicitur.

IV. *An dominium tantum datur in eo qui ratione utitur?* A. Si solum jus naturæ spectatur: sed ob utilitatem communem, jus gentium introduxit, ut & infantes, & furiosi, dominia possint accipere & retinere; personam illorum interim quasi sustinente humano genere.

V. *An flumina occupari potuerunt?* A. Quanquam nec supra, nec infra, includuntur territorio; sed cohærent cum aqua superiori, & inferiori, aut cum mari: quia sufficit majorem partem, id est latera, clausam esse ripis; & flumen esse quid exiguum, comparatione terrarum.

VI. *An mare potuit occupari?* A. Ab eo qui terras ad latus utrumque possidet; etiam si aut supra pateat, ut sinus; aut supra & infra, ut fretum; dum modo non ita magna sit pars maris, ut cum terris comparata, videri non possit earum portio.

VII. *An occupari potest à pluribus?* A. Si duo, vel plures, mare interfitum pariter occupare voluerint: quod enim uni populo aut regi licet, idem licere videtur duobus & pluribus: nam sic occupata sunt, ac deinde divisa, flumina quæ duos populos interluunt.

VIII. *An à populis occupatum est?* R. In partibus cognitis Romano imperio, à pri-

mis temporibus ad Justinianum usque, juris gentium fuit, ne mare à populis occuparetur; etiam quod jus piscandi attinet.

IX. *An ex ratione naturali provenit, quod mare eo sensu non sit occupatum, aut non potuerit jure occupari?* N. Sed ex instituto: quia non repugnat juri naturæ, ut portio maris, inclusa littoribus, fiat ejus eorumve, cujus quorumve sunt littora.

X. *Si quibus in locis jus illud gentium de mari receptum non esset, aut sublatum, an mare colligi posset occupatum, ex eo solo quod populus terras occupavit?* N. Quia non sufficit actus animi; sed actu externo est opus, unde occupatio possit intelligi: & si possessio, ex occupatione nata, omittatur, mare redit ad veterem naturam, id est usum communem.

XI. *Qui mare occupavit an potest impedire navigationem inermem, & innociam?* N. Cum nec per terram talis transitus prohiberi possit; qui minus solet esse necessarius, & magis noxius.

XII. *Quid de sola imperio dicendum?* R. Facilius potuit procedere ut solum imperium in maris partem occuparetur, sine alia proprietate: neque jus gentium obstat.

XIII. *Quomodo acquiritur imperium in maris portionem?* R. Eadem ratione qua alia imperia; ratione personarum, & ratione territorii. illa, si aliquo in loco maris se habeat classis, qui maritimus est exercitus:

citus: ratione territorii, quatenus ex terra cogi possunt, qui in proxima maris parte versantur, nec minus quam si in ipsa terra reperirentur.

XIV. *Quomodo vestigat aquum imponi potest navigantibus?* R. Quando quis in se recipit onus tuendæ navigationis, juvandæque per ignes nocturnos, & brevium signa.

XV. *Cum populus alter alteri populo se obstringit, ne ultra certum terminum naviget, an hac docent occupationem maris, aut juris navigandi?* N. Populi enim pactis possunt decedere de jure quod proprie sibi competit, & quod cum omnibus hominibus commune habent, in gratiam ejus cujus interest.

XVI. *Quot sunt agrorum genera?* R. Tria: divisum & assignatum, quod manu factos limites habet pro finibus; assignatum per universitatem, sive mensura comprehensum, puta per centurias ac jugera; & arcifinium, fines habens arcendis hostibus idoneos, id est naturales, ut flumina & montes.

XVII. *Cum flumen cursum mutat, an simul imperii terminus mutatur; & an quæ flumen adjecit cedunt iis quibus adjecta sunt?* R. In duobus primis agrorum generibus nihil de territorio mutatur, etiam si flumen cursum mutet; & si quid alluvio adjecit, id occupantium imperio accedet.

XVIII.

XVII. *Qua ratio in arcifiniis?* R. Flumen mutato paulatim cursu, mutat & fines territorii; & quicquid parti alteri adjecit, sub ejus imperio est, cui adjectum est: quia eo animo populus uterque imperium occupasse primitus creditur, ut flumen sua medietate eos dirimeret, tanquam naturalis terminus.

XIX. *Quid si alveum mutaverit annis?* R. Hoc non habebit locum: nam flumen, etiam qua imperia disternat, non consideratur nude qua aqua; sed qua alveo tali fluens, ripisque talibus inclusa: at deserto alveo veteri, non est idem quod fuit ante. & sicut, si flumen exaruisset, imperii terminus maneret medietas alvei, qui proxime fuisset; ita mutato alveo idem observandum.

XX. *An flumen totum uni parti potest accedere?* A. Si ripæ alterius imperium coeperit serius, & occupato jam flumine; aut si eum in modum res pactionibus sit definita.

XXI. *Quomodo datur originaria acquisitio rerum earum qua dominum habuerant, sed habere desierunt?* R. Si derelictæ sint, aut domini defecerint; quia hæc redierunt in eum statum, in quo primum res fuerant.

C A P. IV.

De derelictione presunta, & eam secuta occupatione : & quid ab usucapione & prescriptione differat.

I. **Q**uomodo aliquid derelictum intelligitur ? R. Verbis, factis, & non factis. Verbis, quibus actus animi rem abdicantis sufficienter indicantur.

II. *Quomodo factis ?* R. Si aliquid abjiciatur : nisi ea sit rei circumstantia, ut censi debet abjectum temporis causa, & requirendi animo.

III. *Quomodo non factis ?* R. Ut consentire videatur, qui sciens & præsens tacet ; nisi circumstantiæ ostendant eum metu, vel alio casu impediri quominus loquatur.

IV. *An qui rem suam scit ab alio teneri, nec quicquam contradicit multo tempore ?* A. Quia is tacuisse videtur, ideo quod eam rem amplius esset nollet in suarum rerum numero : nisi alia causa manifeste appareat.

V. *Quae requiruntur ut silentium valeat ad praesumendam derelictionem ?* R. Ut silentium sit scientis, & ut sit libere volentis : nam agere nescientis, est non agere ; ideoque caret effectu ; & voluntatis conjectura cessat, ubi apparet causa alia.

VI. *Quae*

VI. *Qua hic habetur ratio temporis?* R. Magna: quia fieri vix potest ut multo tempore ad alicujus notitiam nullo modo perveniat res ad aliquem pertinens: sed tamen ad hanc conjecturam, minus tempus sufficit inter præsentes, quam inter absentes.

VII. *Tempus excedens memoriam an sufficit ad rei derelicta conjecturam?* A. Nisi validissimæ rationes sint in contrarium: quia tale tempus est moraliter infinitum.

VIII. *Non credendum tamen homines jactare quod suum est; adeoque ad eam conjecturam non videntur sufficere actus negativi, etiam cum magno temporis spatio?* R. Sed credibile non est aliquem, longo tempore, nullam plane significationem idoneam edere ejus rei, quam vult esse suam.

IX. *Imperium vero quis non facile relinquit.* R. At imperia tandem aliquando constitui in certo, & extra controversiæ aleam, humanæ societatis interest; adeoque conjecturæ, hanc adjuvantes, favorabiles putandæ sunt.

X. *An hæc res est posita in sola presumptione?* N. Sed jure gentium voluntario introducta est hæc lex, ut possessio memoriam excedens, nec interrupta, nec interpellata provocatione ad arbitrum, dominium omnino transferret.

XI. *An nondum natis jus suum tacite potest decedere tali derelictione?* R. Nullum est jus ejus qui nondum natus est: adeoque, mutata

mutata populi voluntate, jus imperandi potest ab alio occupari, ut derelictum.

XII. *An regi adversus regem, & populo libero adversus populum liberum, jus acquiri potest apprehensione?* A. Non tantum expresso consensu, sed & derelictione; quam apprehensio sequitur, & ex qua vim novam capit.

XIII. *An alicujus populi verus rex amittere potest regnum, & populo subjici?* A. Sic etiam qui revera non est rex, sed princeps tantum, potest fieri rex cum summo imperio; & summum imperium dividi inter populum & regem, quod antea penes alterum in solidum erat.

XIV. *An lex de usucapione, aut prescriptione, condita ab eo qui habet summum imperium, pertinet etiam ad ipsum jus imperii, & partes ejus necessarias?* N. Quia is nec potest se obligare, per modum legis, ut superioris; nec præsumitur voluisse.

XV. *An in imperii delatione, populus potest exprimere voluntatem suam, quo modo ac tempore imperium amitti posset, non utendo?* A. Et hæc voluntas non posset infringi à rege, etiam summum imperium obtinente: quia hoc non pertineret ad imperium ipsum, sed ad ejus habendi modum.

XVI. *An non tamen aliqua subjacent cujusque populi legibus civilibus, de usucapione & prescriptione factis?* A. Ea quæ non sunt de natura summi imperii; nec ad eam pertinent,

tinent, ut proprietates naturales; sed ab ea separari possunt naturaliter, aut cum aliis communicari.

XVII. *An subditis licet se semper vindicare in libertatem, cum possunt?* N. Etiam imperia, vi parta primum, possunt accipere firmum jus, ex tacita voluntate; & voluntas potest jus dare, quod in posterum à voluntate non pendeat.

C A P. V.

De acquisitione originaria juris in personas, jure parentum, matrimonii, collegiis, jure in subditos ac servos.

I. *Quomodo jus acquiritur in personas?*
R. Originarie ex generatione, consensu, & delicto.

II. *Quomodo generatione?* R. Hac utriusque parenti, patri ac matri, jus acquiritur in liberos.

III. *Quid si contendant inter se imperia?*
R. Patris imperium præfertur; ob sexus præstantiam.

IV. *Qua tempora in liberis distinguenda?*
R. Tria: primum est tempus infantie, sive imperfecti judicii; secundum, judicii perfecti, sed dum filius pars manet familie; tertium, postquam ex ea familia excessit.

V. *In*

V. *In primo tempore quale jus parentum in liberos?* R. Omnes liberorum actiones subsunt parentum dominio: cum enim regere se nesciant, regendi sunt à parentibus; quia alius naturaliter inveniri nequit, cui regimen competat.

VI. *An eo tempore filius, aut filia, capax est dominii in res?* A. Et actu primo; sed exercitium impeditur, ob imperfectionem judicii.

VII. *In secundo tempore quanam actiones subsunt imperiis parentum?* R. Ex quæ aliquid momenti habent ad statum familiæ paternæ, aut maternæ: in cæteris autem actionibus liberi habent facultatem moralem agendi, ita tamen ut semper studeant parentibus placere.

VIII. *Si quid contra sit factum, an non est irritum?* N. Quia hoc debitum non est ex vi facultatis moralis; sed ex pietate, observantia, & gratiæ rependendæ officio.

IX. *An in utroque tempore completitur etiam jus coercendi?* A. Quatenus liberi ad officium cogendi sunt, aut emendandi.

X. *An pater potest filium oppignorare, & vendere?* A. Si necesse sit, nec suppetat alia ratio eum alendi: quia natura jus dat ad omne id, sine quo obtineri non potest quod ipsa imperat.

XI. *In tertio tempore filius an est sui juris in omnibus?* A. Semper tamen manente pietatis & observantiæ debita, cujus causa est perpetua.

XII. *Qua*

XII. *Qua alia potestas parentum in liberos?* R. Quicquid est extra hæc, id est à lege voluntaria, quæ alibi est alia.

XIII. *Quomodo jus in personas oritur ex consensu?* R. Illud venit aut ex consociatione, aut ex subjectione: maxime autem naturalis consociatio apparet in conjugio.

XIV. *An hoc imperium est commune?* N. Sed maritus est caput uxoris, in rebus conjugii & familiæ; nam uxor fit pars familiæ maritalis.

XV. *Quid est de natura conjugii?* R. Naturaliter est talis cohabitatio maris cum femina, quæ feminam constituit quasi sub oculis, & custodia maris.

XVI. *Quid huic accedit in homine?* R. Fides, qua conjuges invicem obstringuntur: alia legibus positivis varie exiguntur.

XVII. *An consensus parentum naturaliter requiritur ad validitatem conjugii?* N. Quia uxorem ducens & maturæ debet esse ætatis, & extra familiam abit; ita ut in hac re non subjiçiat regimini familiari.

XVIII. *Nonne officio filiorum conveniens est ut parentum consensus impetretur?* A. Nisi manifeste iniqua sit parentum voluntas: si enim filii parentibus debent reverentiam in omnibus, certe eam debent in eo negotio quod ad gentem totam pertinet: non tamen hæc filio jus adimunt, ejusve actum efficiunt nullum.

XIX. *Conjugium cum alterius uxore, aut marito,*

marito, est ne irritum? A. Quia & facultas moralis deest, sublata per prius matrimonium; & omnis effectus est vitiosus: singuli enim actus habent contrectationem rei alienæ.

XX. *An illicita sunt matrimonia parentum, cujuscunque gradus, cum liberis?* A. Quia non potest ea reverentia præstari quam natura exigit: conjugium enim talem societatem inducit, quæ excludat necessitudinis reverentiam.

XXI. *An item sunt irrita?* A. Quia vitium perpetuo adhæret effectui.

XXII. *Quomodo prohibiti sunt gradus sanguinis, & affinitatis, Levit. xvij. expressi?* R. Hæc interdicta, non quidem veniunt à mero jure naturæ; videntur tamen ivisse in vetitum, præcepto divinæ voluntatis.

XXIII. *Præceptum hoc an solos Hebræos obstringit?* N. Sed homines universos: quia dicitur omnibus istis populos esse pollutos; & propterea quoque terram pollutam.

XXIV. *Quare hæc matrimonia vetita?* R. Quia naturalis verecundia non finit misceri ortus auctores cum sua sobole; aut in se ipsis, aut etiam per personas sanguine, vel nuptiali commixtione sanguinis, proxime coherentes: item ne quarundam personarum convictus nimis quotidianus, atque inobservatus, daret occasionem stupris & adulteriis; si tales amores possent conglutinari nuptiis.

XXV. *Lex*

XXV. *Lex de non ducendis affinibus recti gradus, & sororibus, est ne perpetua, & hominibus communis?* A. Ex quo multiplicari coeptum est genus humanum: quia nititur honestate naturali.

XXVI. *An vera sunt conjugia inter civem & peregrinam, senatorem & libertam, servum & ancillam, liberum & servam?* A. Quia in his ad ipsam conjugii naturam nihil deest.

XXVII. *Si lex humana conjugia inter certas personas contrahi prohibeat, an matrimonium reipsa contractum erit irritum?* N. Prohibitio vim quidem suam potest exserere per poenam, expressam, vel arbitrariam; sed factum non rescindetur.

XXVIII. *Qua sunt aliae consociationes?* R. Privatae, vel publicae: & hae quidem aut in populum, aut ex populis.

XXIX. *Qualis in his est obligatio?* R. Universitas, & ejus pars major, nomine universitatis, obligant singulos qui sunt in societate, in iis rebus ob quas consociatio quaeque est instituta: alias enim negotia nulla possent expediri.

XXX. *Quod si pares sint sententiae?* R. Nihil agetur: quia ad mutationem non satis momenti est.

XXXI. *Quomodo conjungenda, aut dividenda sententia?* R. Ex jure naturae, illae sententiae, quarum altera partem alterius continet, conjungendae sunt, in eo quo conveniunt; non vero illae quae totis rebus differunt.

XXXII. Si

XXXII. *Si qui absentia, aut aliter, impediti jure suo uti non possunt?* R. Eorum jus accrescit præsentibus.

XXXIII. *Quinam est ordo naturalis inter socios?* R. Prout quisque in societatem venit.

XXXIV. *Quid si societas habet fundamentum in re, quam non aequaliter omnes participant?* R. Tunc non tantum ordo sumendus est, ex modo participationis; sed & sententiæ æstimandæ sunt, ad eum modum, & proportionem mensoria.

XXXV. *Consociatio, qua multi patres familiarum in unum populum ac civitatem coeunt, quanta est?* R. Perfectissima; dans corpori maximum jus in partes: neque ulla est actio hominis externa, quæ non ad hanc societatem aut per se spectet, aut ex circumstantiis spectare possit.

XXXVI. *An civibus de civitate abscedere licet, non impetrata venia?* R. Non licet gregatim; quia societas non posset subsistere: neque singulatim, si societatis intersit.

XXXVII. *Quid de exsulibus dicendum?* R. In eos nullum jus civitati.

XXXVIII. *Subjectio ex consensu qua est?* R. Aut privata, aut publica. illa multiplex, pro multiplici regiminis genere: præcipua est arrogatio, qua quis se ita dat in familiam alterius, ut ei sublit ad eum modum, quo filius maturæ ætatis subest patri.

XXXIX. *Qua subjectio alia?* R. Qua quis se dat in servitutem perfectam; quæ scilicet
C debet

debet operas perpetuas, pro alimentis, & aliis quæ vitæ necessitas exigit.

XL. *An domini habent jus vitæ & necis in servos?* N. Si de plena & interna justitia sit sermo.

XLI. *In servilis conditionis hominibus an partus matrem sequitur?* N. Jure naturæ, si pater sufficienti ratione cognosci potest: cum, in multis animantibus, patres non minus, quam matres, foetuum curam gerant.

XLII. *Unde nascitur jus dominorum in prolem servilem?* R. Ex præbitione alimentorum, eorumque quæ vitæ sunt necessaria.

XLIII. *An servis effugere licet servitutem?* A. Si immanis sit domini severitas.

XLIV. *Quæ sunt imperfectæ servitutes?* R. Quæ aut in diem sunt, aut sub conditione, aut ad res certas; item ejus qui altero parente sit conditionis liberæ natus, altero servilis.

XLV. *Qua est publica subjectio?* R. Qua populus se in ditionem dat homini alicui; aut pluribus hominibus; aut etiam alteri populo.

XLVI. *Qua est subjectio ex delicto?* R. Hæc nascitur etiam non accedente consensu, quoties qui meruit libertatem amittere, vi redigitur in potestatem, ab eo cui jus est exigendæ pœnæ; quo modo & singuli, subjectione privata, & populi, subjectione publica, subjiciuntur.

C A P. VI.

*De acquisitione derivativa, facto
hominis; ubi de alienatione
imperii, & rerum imperii.*

I. **Q**uomodo aliquid nostrum fit acquisitione derivativa? R. Facto hominis, aut legis. homines autem, rerum domini, possunt transferre dominium; aut totum, aut ex parte: idque est juris naturalis, post introducta dominia.

II. *Quæ circa hæc notanda?* R. Duo, alterum in dante, alterum in eo cui datur.

III. *Quæ in dante?* R. Quod non sufficiat actus voluntatis; sed simul verba, aut alia signa externa, requirantur: quia actus internus non est congruens naturæ societatis humanæ.

IV. *Quid in eo cui datur?* R. Voluntas accipiendi, cum suo signo.

V. *An imperia etiam possunt alienari?* A. Ab eo in cuius dominio vere sunt; sive à rege, sive à populo.

VI. *An pars imperii nequit alienari, nisi pars ea consentiat, de qua alienanda agitur?* A. Nam qui in civitatem coeunt, societatem quandam contrahunt perpetuam, & immortalem, ratione partium integranti-

um; cui jus non est partes à se abscindere, & alii in ditionem dare.

VII. *An parti jus est à corpore recedere?*

N. Nisi evidenter se aliter servare non possit: nam summa necessitas rem reducit ad merum jus naturæ.

VIII. *Cur hac in re majus est jus partis, ad se tuendam, quam corporis in partem?* R. Quia pars utitur jure quod ante societatem initam habuit; corpus non item.

IX. *An imperium in locum, id est pars territorii, puta non habitata, à populo libero, aut etiam à rege, potest alienari?* A. Si consensus populi accedat: quia territorium est commune populi, pro indiviso; ac proinde sub arbitrio populi.

X. *An populus potest jure hereditario concedere minores functiones civiles?* A. Cum ea corporis summique imperii integritatem non imminuant.

XI. *An item Rex?* R. Si maneamus intra terminos naturales, non potest, inconsulto populo.

XII. *An Rex potest alienare patrimonium populi, cujus fructus destinati sunt ad sustentanda onera reipublica, aut regia dignitatis?* N. Nec in totum, nec in partem: quia in hoc non habet jus majus usufructuario.

XIII. *Quomodo res patrimonii distinguenda ab iis rebus, quæ sunt in fructu patrimonii?* R. Sic jus exigendi vectigalia, est in patrimonio; pecunia, ex vectigalibus procedens, est in fructu.

XIV. *An*

XIV. *An partes patrimonii pignori opponi, ex causa, possunt a Rege?* A. Si plenum habeat imperium, id est jus, ex causa, tributa nova indicendi.

XV. *An sub alienationis genere quoque testamentum comprehenditur?* A. Quia substantia ejus est cognata dominio; eoque dato, juris naturalis.

CAP. VII.

*De acquisitione derivativa, qua fit per legem; ubi de successi-
onibus ab intestato.*

I. **L** Ege qua fit acquisitio derivativa, sive alienatio, quotuplex est? R. Fit aut lege naturæ, aut lege gentium voluntaria, aut lege civili.

II. *Quotupliciter fit alienatio lege natura, qua ex ipsa dominii natura ac vi sequitur?* R. Dupl. iciter, expletione juris, & successione. illa, quoties id quod meum nondum est, sed mihi dari debet; aut loco rei meæ, aut mihi debite (cum eam ipsam consequi non possum) aliud tantundem valens accipio, ab eo qui rem meam detinet, vel mihi debet.

III. *Unde oritur successio ab intestato?* R. Posito dominio, remota omni lege civili, ex conjectura voluntatis, naturalem habet originem.

IV. *An si moriens nullam voluntatis re-
stationem edat?* R. Non tamen intelligi-
tur ejus mentis fuisse, ut post mortem bo-
na occupanti cederent; sed ejus fore, cui,
ex æquitate & honestate, maxime convenie-
bant.

V. *An alimenta à parentibus liberis de-
bentur?* A. Si vox debiti significet id quod
omitti non potest, nisi inhoneste; etiamsi
honestas illa non ex justitia expletrice, sed
ex alio fonte, proficiscatur: qui enim cau-
sa est ut homo existat, is tenetur ei pro-
spicere de his quæ ad vitam humanam sunt
necessaria.

VI. *Qui liberi alendi?* R. Non tantum
primi gradus, sed & secundi; & ulterioris;
imo & vu'go quæsit: quia debitum hoc est
naturale.

VII. *An & parentibus alimenta debentur?*
A. Sed hoc non est æque ordinarium, at-
que illud: quia liberi nascuntur nihil secum
adferentes unde vivant; & diutius viven-
dum habent quam parentes.

VIII. *An avi avique ad alimenta dan-
da tenentur?* N. Dum parentes existant:
tenentur vero, ubi illi vel eorum alter de-
fecerit.

IX. *An dicta voluntatis conjectura sem-
per locum habet?* A. Nisi in diversum judi-
cia suppetant; cujus generis est abdicatio;
tum exhæredatio; item si non satis constet
hunc illo esse genitum.

X. Quo-

X. *Quomodo hoc constat?* R. Mater est certa; propter partui & educationi præsentes: at de patre hujus gradus certitudo haberi non potest; qui tamen probabiliter ex conjugio constat.

XI. *Quid de adoptivis, ac naturalibus dicendum?* R. Illi succedunt; hi possunt adoptari.

XII. *Ubi desunt liberi, quibus naturaliter deferenda est successio?* R. Bona paterna, avitaque, salva debent esse generi unde veniunt: quia potius est gratiam referri ei qui benefecit, quam amico conferre beneficium.

XIII. *Quod si non reperiatur is, à quo proxime bona venerunt, ejusve liberi?* R. Gratia referenda parenti superioris gradus, ejusve liberis: quia his minus quidem, sed tamen post illum proxime debentur: hoc etiam modo manent intra proximos, & ejus de cujus hereditate agitur, & ejus à quo proxime bona venerunt.

XIV. *Quid de bonis noviter acquisitis dicendum?* R. Ei qui defuncto carissimus fuisset creditur; qui scilicet gradu cognationis proxime defunctum attingit.

XV. *An hac sunt jure natura necessaria?* N. Sed ex diversis causis, voluntatem humanam moventibus, variari solent pactis, legibus, moribus.

XVI. *Quid tenendum, quoties expressiora voluntatis indicia nulla sunt?* R. Credi quem-

quemque id de sua successione statuiffe, quod lex, aut mos habet populi.

XVII. *Quid de regnorum successione dicendum?* R. Distingui debent regna, quæ pleno modo possidentur, & in patrimonio sunt, ab his quæ modum habendi accipiunt ex populi consensu.

XVIII. *Quomodo ista se habent?* R. Dividi possunt, etiam inter mares & feminas; nec adoptati minus veris liberis succedent, ex præsumpta voluntate: imo etiam ad eos ultimi possessoris proximos pervenient, qui primum regem sanguine non attingunt, si talis successio sit recepta.

XIX. *Si dictum sit, ne regnum dividatur?* R. Ut quisque natus est maximus, mas aut femina, regnum habebit; si non expressum sit, cui cedere debeat.

XX. *Regna facta hæreditaria, libero consensu populi, quomodo deferuntur?* R. Ex præsumpta populi voluntate, quod maxime expedit, probante.

XXI. *An hinc nascitur ut regnum sit individuum?* A. Quia id ad tuendum regnum, & civium concordiam, plurimum valet.

XXII. *An item ut successio stet inter eos qui descendunt à primo rege?* A. Quia ea familia ob nobilitatem electa censetur; eaque finita regnum redire ad populum.

XXIII. *Item ne succedant, nisi nati secundum patrias leges?* A. Nam naturales
ad

ad contemptum patent: & nobilitas generis vere regii magis reverendos efficit reges; majorque de eis spes concipitur, quam de adoptivis.

XXIV. *Inter eos, qui pariter in hereditatem admitterentur, sive quia unius sunt gradus, sive quia in parentum gradum succedunt, an mares feminis preferendi?* A. Ideo quod mares tum ad bella, tum ad alias imperii partes, magis idonei feminis censentur.

XXV. *An inter mares (aut feminas, ubi mares deficiunt) preferendus natus maximus?* A. Quia is iudicio aut perfectior iam esse, aut prius futurus creditur.

XXVI. *Estne alia quadam successio, non hereditaria?* A. Quæ linealis dicitur, in qua observari solet, non jus illud subditiōis in locum, quæ repræsentatio dicitur; sed jus transmittendi futuram successionem; ut hoc ipsum jus necessario transeat in posteros, ex primo rege venientes.

XXVII. *Quo ordine?* R. Ut primo vocentur liberi ultimi possessoris primi gradus, tam qui vivunt, quam qui mortui sunt; tum vero, inter vivos & mortuos, ratio habeatur sexus primum; deinde ætatis: si prævaleat jus mortuorum, transeat ad eos qui ab ipsis descendunt; pari rursus inter pares prærogativa sexus, ac deinceps ætatis, salva semper transmissione vivorum in mortuos,

XXVIII. *Quod si liberi ejus desint?* R. Venitur ad alios qui proximi sunt; aut, si viverent, essent simili transmissione, & inter pares in eadem linea, observato discrimine sexus & ætatis; ita ut ob sexum & ætatem nunquam transeat de linea in lineam.

XXIX. *Quomodo hac successione lineali cognatica præferuntur filia filiis, aut hi illis?* R. Filia ex filio, præfertur filio ex filia; filia ex fratre, filio ex sorore; item filius majoris fratris, fratri minori.

XXX. *Qua est alia linealis successio agnatica?* R. Duntaxat marium ex maribus; introducta ne, per feminarum matrimonia, ad peregrinum sanguinem imperium deveniret.

XXXI. *An filius a patre exheredari potest, ut ne in regnum succedat?* A. In regnis alienabilibus; cum à bonis aliis non differant: regnorum vero non alienabilium, quanquam hereditariorum, alia est ratio.

XXXII. *An quis, pro se & pro liberis, potest abdicare regnum, aut jus succedendi in regnum?* A. In hereditariis; at in lineali successione, patris factum nocere non potest liberis natis, aut nascituris.

XXXIII. *An de successione regni judicare potest Rex, qui nunc regnat; aut populus, sive per se, sive per judices datos?* N. De judicio jurisdictionis: quia jurisdictio non est, nisi apud superiorem, qui hic non est: sed ad arbitros res referenda.

XXXIV.

XXXIV. *Filius ante regni adoptionem natus, an in regno individuo preferendus ei, qui in regia fortuna natus est?* A. Quia partem ferret in dividuo.

XXXV. *An nepos ex filio priore, filio posteriori est preferendus?* A. In lineali successione: quia mortui pro vivis habentur, in hoc ut liberos transmittant.

XXXVI. *Quid fiet in hereditariis?* R. In dividuis concurrent ad partes; in individuis vero (ubi subito in locum exclusa non est, neque semper nepos, neque semper filius secundo genitus preferuntur) potior erit is qui aetate praecedit: at introducta successione lineali agnatica, sine ulla electione, preferetur nepos; ut & in lineali cognatica.

XXXVII. *An frater superstes ultimi regis preferetur fratris majoris filio?* R. Ubius non est manifestum, in partem eam inclinandum, quæ liberos parentibus surrogat: quia eo nos ducit æquitas naturalis, in bonis avitis.

XXXVIII. *An defuncti fratris filius, aut filia, preferendus regis patruo?* A. Et in lineali successione; & in hereditaria, ubi subito in locum mortui observatur.

XXXIX. *An ex filio nepos?* A. Ob sexum.

XL. *An minor nepos ex filio, nepoti majori ex filia?* A. In lineali successione; in hereditaria non item.

XLI. *An neptis, ex filio primo genito, filium*

lium excludit in regnis hereditariis? N. Etiam admissa subditiōe: quia inter capaces. valet privilegium sexus.

XLII. An filia fratris maximi natu, postponenda fratri Regis natu minori? A. In regnis hereditariis.

C A P. VIII.

De acquisitionibus, quæ vulgo dicuntur juris gentium.

I. Occupatio eorum quæ nullius sunt, qualis est acquirendi modus? R. Juris naturalis; introducto scilicet dominio; & quamdiu lex nulla aliud constituit.

II. An fera, silvis privatis, & pisces stagnis inclusi, aque sunt in dominio, quam qui in vivario aut piscina sunt? A. Aque enim includuntur.

III. Fera custodiam evadentes, & naturalem recipientes libertatem, an desinunt esse nostra? R. Non per se, sed ob difficilem recuperationem, habentur pro derelictis; cum internosci non possint, quæ fuerint nostræ

IV. Qualis requiritur possessio, ad adipsendum dominium? R. Corporalis: nec vulnerasse sufficit.

V. Quibus illa acquiritur? R. Manibus & instrumentis, decipulis, retibus, laqueis.

VI. An

VI. *An quibuscumque instrumentis, quovis modo capta sunt in nostra potestate?* N. Sed nostris; iisque ita inclusa, ut exire inde nequeant.

VII. *An hæc ita naturalia sunt, ut lege civili mutari nequeat?* N. Sunt enim hæc naturalia, non simpliciter, sed pro certo rerum statu, id est, si aliter cautum non sit.

VIII. *Quomodo acquiruntur alia res, heredes carentes?* R. Eodem quo feræ: nam & hæ, si naturam solam sequimur, sunt inventientis & occupantis: quia possessionis initium est corporis ad corpus adjunctio; vel manibus, vel pedibus.

IX. *Cujus sunt thesauri?* R. Naturaliter inventoris, loco moventis, & apprehendentis.

X. *Quorum sunt incrementa fluvialia?* R. In privati juris flumine ripa, aut insula nata, aut alveus derelictus, sunt privatorum; in publico, sunt populi, aut ejus cui populus dedit.

XI. *Quid si gravissima sit inundatio, neque alia signa sint qua retinendi dominii animus notent?* R. Facile præsumitur agrum habitum derelictui.

XII. *Quid de alluvione tenendum?* R. Adjectio particularum, quæ à nullo vindicari possunt, est populi; si is flumen dominio occupaverit; alioqui occupantis.

XIII. *An non est proxima prædia possidentium?* A. Quia hoc iis à populo concedi

potest; & concessum videtur, si agri illi, ex parte, non habeant finem alium quam naturalem, id est flumen.

XIV. *Quid censendum de relicta ripa, & siccata parte alvei?* R. In non occupatis, sunt occupantis: in occupatis fluminibus, populi, vel ejus cui à populo ager, ad flumen excurrrens, qua talis, datus est.

XV. *Si quid eminent, cum proximis praediis ita coharens, ut tamen interjecta planities aquis superfundatur, eritne insula, an alluvio?* R. Maxime naturale est ut discretum videatur id, qua majori temporis parte navigio transiri solet.

XVI. *Cum annis de agro meo saepe partem deterat, an non aquum est ut ejus beneficio utar?* N. Ut enim cujusque rei eum sequantur commoda, quem sequuntur incommoda, locum non habet; nisi ubi ex re nostra incommoda existunt; at hic existunt è flumine, quod alienum est.

XVII. *Acquirendi modo per genituram animantium, an naturale est ut partus ventrem sequatur?* N. Si probabili ratione de patre constet: quia quod nascitur etiam patris pars est.

XVIII. *Si materia diversorum confundantur, cujus erunt?* R. Inducetur communio, pro rata ejus quod quisque habet: quia naturaliter alius exitus non datur.

XIX. *Quid si alterius sit materia, alterius species?* R. Cum res constat materia

& specie, tanquam suis partibus; fiet communio, pro rata ejus quanti unumquodque est: quia utraque substantiæ pars est.

XX. *Ut rei majori res minor acquiratur, estne juris naturalis?* N. Sed civilis, natura tamen non repugnante: quia lex jus habet dandi dominii.

XXI. *Plantata & confita, an cedunt solo, naturaliter?* N. Sed hic habet locum communio.

XXII. *Bona fidei possessor quid juris habet in fructus?* R. Imputandi impendia in rem facta, & operam utilem; ac pro iis fructus deducendi.

C A P. IX.

Quando imperia vel dominia desinant.

I. *Quomodo alio, quam derelictione, dominia desinunt?* R. Sublato subjecto, in quo est imperium, vel dominium; ante alienationem expressam, vel tacitam.

II. *Quid si defecerit familia, que jus aliud quod habebat?* R. Idem dicendum.

III. *Quid si populus?* R. Idem.

IV. *Quomodo populus interire potest?* R. Interitu corporis, vel ejus spiritus, sive speciei.

V. *Quomodo corpus interit?* R. Sublatis simul partibus, sine quibus nequit subsistere, vel sublata corporis ratione.

VI. *Illo*

VI. *Illo modo qui interit populus?* R. Igne, aqua, terræ motu, chasinate, ferro, &c.

VII. *Qui hoc modo?* R. Si cives à societate discedant; vel sponte, ob pestilentiam, aut seditionem; vel vi, bellis distracti.

VIII. *Quando species interit?* R. Sublata juris communitate, cum cives alterius potestati subiciantur.

IX. *Quid si populus loco migraverit, si muri tantum urbis disjecti sunt?* R. Si species maneat, populus esse non desinit.

X. *Quid si gubernandi modi mutantur?* R. Idem manet populus, retinens dominium eorum quæ populi fuerant, & imperium in se.

XI. *Quid si duo populi uniantur?* R. Non amittentur jura; sed communicabuntur.

XII. *Quid si dividatur civitas, qua fuerat una?* R. Plura summa imperia existunt pro uno; cum suo jure in partes singulas.

XIII. *An in imperii Romani locum Germanicum est surrogatum?* N. Sed populus Romanus idem nunc est, qui olim fuit; & imperium penes eum mansit, tanquam penes corpus, in quo esset ac viveret.

XIV. *Persona hæredis an eadem censetur cum persona defuncti?* A. Quoad continuationem dominii, tam publici, quam privati.

C A P. X.

De obligatione quæ ex dominio oritur.

I. **Q**uomodo adversum nos obligatio nascitur, ex jure eo quod nobis competit in personas, aut res? R. Ea nascitur rebus exstantibus, aut non exstantibus.

II. *Quomodo ex istis?* R. Ut is qui rem nostram in sua potestate habet, quantum in se est, teneatur efficere ut in nostram potestatem veniat.

III. *Quid de rebus non exstantibus humano generi placuit?* R. Ut, si tu factus fueris locupletior ex re mea, me rem non habente, in tantum tenearis, in quantum locupletior factus es: quia plus habes, quatenus ex meo lucratus es; cum ego minus habeam.

IV. *An bona fidei possessor tenetur ad restitutionem, si res perierit?* N. Quia nec res ipsa apud eum est, nec lucrum ex re.

V. *An restituere etiam fructus exstantes rei?* A. Quia qui dominus est rei, idem naturaliter dominus est fructuum rei.

VI. *An & res, & fructus consumptos?* A. Si modo alias quoque tandundem consumpturus fuerat: nam in hoc censetur locupletior.

VII. *An fructus, quos neglexit percipere?*

N

N. Quia nec rem habet, nec quicquam quod rei loco succedit.

VIII. *Si talis possessor rem sibi donatam alii donaverit, an tenetur?* N. Nisi omnino sine hac re donaturus tantundem fuisset: tunc enim lucrum erit, suæ rei pepercisse.

IX. *An tenetur, si rem emtam vendiderit?* N. Nisi quatenus forte plaris vendiderit.

X. *An res aliena, bona fide emta, est restituenda, sine repetitione erogati pretii?* A. Nisi quatenus dominus probabiliter non potuit recipere rei suæ possessionem, sine aliquo impendio.

XI. *Qui rem alienam emit, an potest eam restituere venditori, ut pretium servet?* N. Quia ex quo res fuit in ejus potestate, coepit obligatio restituendi.

XII. *Qui rem habet, cujus dominus ignoratur, an naturaliter tenetur eam dare pauperibus?* N. Quia ex dominio nemo jus habet præter dominum; qui si non appareat, tantundem est ac si non sit.

XIII. *An restituendum, quod acceptum est ob causam turpem; aut honestam, ad quam quis obligabatur?* N. Quia ratione rei nemo tenetur, nisi res sit aliena.

C A P. XI.

De promissis.

I. **A**N ex promissis jus naturaliter oritur? A. Quia nihil est tam congruum fidei humane, quam ea servare quæ inter eos placuerunt.

II. *Quæ ad perfectam promissionem requiruntur?* R. 1. Assertio, explicans de futuro animum qui nunc est. 2. Signum sufficiens, ad indicandam perseverandi necessitatem. 3. Signum volendi jus proprium alteri conferre.

III. *An ad perfecta promissionis vim requiritur usus rationis?* A. Ideoque furiosi, amentis, & infantis, nulla est promissio.

IV. *Promissio fundata in præsumptione facti, se non ita habentis, an habet vim?* N. Quia promissor non consensit in promissum, nisi sub quadam conditione, quæ re ipsa non existit.

V. *An obligatur is, qui metu aliquid promissit?* A. Quia hic adfuit consensus absolutus.

VI. *Quid si is, cui promittitur, inculerit metum injustum, atque inde secuta sit promissio?* R. Tenetur ad liberandum promissorem, si promissor velit; ob damnum injuria datum.

VII.

VII. *Qualis debet esse materia promissi?*

R. Ut promissum sit efficax, oportet eam esse, aut esse posse, in jure promittentis: quia promissio vim accipit ex eo jure, nec ultra extenditur.

VIII. *An valent promissa facti per se illiciti?* N. Quia ad illa nemo jus habet, nec habere potest.

IX. *An promissio, facta ob causam naturaliter vitiosam, ipsa natura valet?* R. Crimine non perpetrato, promissionis efficacia est in pendentem; perpetrato, vis obligationis exferitur.

X. *Quod promittitur ob causam debitam, an eo minus debetur?* N. Nam & sine ulla causa, promissum deberetur.

XI. *Ad modum promittendi quid requiritur?* R. Actus externus, id est, signum sufficiens voluntatis; nutus, vox, literæ, &c.

XII. *An & per hominem alterum obligamur?* A. Si constet de nostra voluntate, qua illum elegerimus ut instrumentum nostrum.

XIII. *Quid de exercitoria & institoria dicendum?* R. Ipso naturali jure nituntur.

XIV. *An acceptatio requiritur, ut promissio jus transferat?* A. Ita tamen ut præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis.

XV. *Sufficitne fieri acceptationem? an vero etiam innotescere debet promissori, antequam promissio plenum effectum consequatur?* R.

Utro-

Utroque modo fieri potest promissio; volo ut valeat, si acceptetur; aut, volo ut valeat, si acceptatum intellexero.

XVI. *An ante acceptationem promissum licite revocatur?* A. Quia jus nondum translatum est.

XVII. *An item eo mortuo, qui lectus erat voluntatis internuncius?* A. Quia in illius verbis posita fuerat obligatio.

XVIII. *Ad confirmandam promissionem, cui error causam dedit, si re cognita promissor stare velit promisso, an sufficit actus internus?* R. Externus quidem requiritur; sed non ubique verbis factus: cum sufficiat rei retentio, ex parte ejus cui promittitur; & relictio promittentis, aut simile quid.

XIX. *Promissiones, causam expressam non habentes, an sunt irrita naturaliter?* R. Non magis quam donationes.

XX. *Qui factum alienum promisit, an tenetur ad id quod interest?* N. Si non omiserit facere, quod ex sua parte facere poterat, ad id factum obtinendum.

C A P. XII.

De contractibus.

I. **C**UM varia sit divisio actuum humanorum, qui ad aliorum hominum utilitatem tendunt, quinam appellantur nomine contractuum? R. Omnes actus aliis utiles, extra mere beneficos.

II. A

II. *An natura aequalitatem imperat in contractibus?* A. Et ita quidem, ut ex inaequalitate jus oriatur minus habenti.

III. *Qui cum aliquo contrahit, an tenetur significare vitia sibi nota, ejus rei de qua agitur?* A. Quia inter contrahentes propior quaedam est societas, quam quae communis est hominum.

IV. *Qua debetur aequalitas in voluntatis usu?* R. Ne quis metus incutiatur, contrahendi causa; aut ut dematur, si quis sit incussus.

V. *Qua aequalitas desideratur in ipso actu principali?* R. In contractibus permutatoriis sollicitè observandum, ne plus exigatur quam par est.

VI. *Quid si in re deprehendatur inaequalitas, sine culpa partium?* R. Ea refarcienda; & plus habenti demendum, reddendumque minus habenti: quia utrique tantundem tribuendum.

VII. *Qua est mensura ejus, quod res quaeque valeat?* R. Indigentia; & voluntas hominum, res multas non necessarias desiderans; item labores & expensae mercatorum; copia & inopia, eumentium, pecuniae, mercium; damnum consequens, lucrum cessans, affectus peculiaris, &c.

VIII. *Quando in venditione & emtione dominium transfertur?* R. Aliquando sine traditione, ipso contractus momento; aliquando non item.

IX. *An*

IX. *An omnia monopola pugnant cum jure natura?* N. Quia interdum, justa de causa, permitti possunt à summa potestate; & à privatis institui, æquo compendio.

X. *Quinam hic faciunt injuriam, quam reparare tenentur?* R. Qui de compacto id agunt ut res, supra pretium id quod summum nunc est, in communi pretio vendantur; aut vi, aut fraude impediunt, ne major copia importetur; aut ideo merces coemunt, ut vendant pretio, quod, venditionis tempore, sit iniquum.

XI. *An pecunia naturaliter recipit functionem?* A. In genere communi, qua comparatur ad res omnes, aut maxime necessarias: quæ æstimatio, si aliud non convenit, facienda erit tempore & loco solutionis.

XII. *In locatione & conductione, cujus damno sunt sterilitas, alique casus, usum impediētes?* R. Conductoris, cui facultas utendi est tradita: si locator alii rem locaverit, cum conductor primus re uti esset impeditus, rependet primo conductori, quicquid inde fuerit consecutus.

XIII. *Si in gratiam alterius, quid locatum vel conductum sit, alias non locandum aut conducendum?* R. Res aut opera, pluris minorive, locari, vel conduci, potest.

XIV. *Quid si una opera pluribus utilis esse possit (ut itineris susceptio) & locator pluribus se in solidum singulis obstrinxerit?* R. Poterit de singulis mercedem pascisci, quara

ab uno exigeret: quia non illa opera secundo quoque utilis est, extrinsecum est contractui, qui cum primo est initus; neque respectu primi quicquam minuit de æstimatione.

XV. *Circa mutuum queritur, an usura jure naturali sint vetita?* N. Quia pro usu rei pretium exigere illicitum non est.

XVI. *Leges humanae, quae concedunt aliquid stipulari, pro usu pecunia, aut rei alterius, an pugnant cum jure naturali, aut divino?* N. Si quidem vere stant intra compensationem ejus quod abest, aut abesse potest.

XVII. *In affecurationis contractu, unde petendum periculi pretium?* R. Ex communi æstimatione.

XVIII. *Quid si contrahentium alter sciverit rem, de qua agitur, periisse; aut salvam pervenisse, quo destinabatur?* R. Contractus omnino nullus erit: quia propria materia hujus contractus est damnum, sub ratione incerti.

XIX. *In societate negotiatoria, partes in damno & lucro, sunt ne aequales, an inaequales?* R. Ubi confertur pecunia cum pecunia, partes sunt aequales, si pecuniae sint aequales; si hæ inaequales, illæ quoque fient pro rata.

XX. *Potest ne sociorum aliquis lucri esse particeps, immunis damni?* R. Id præter naturam est societatis: potest tamen ita conveniri, sine injuria; eritque tum contractus mixtus, ex societate, & affecuratione.

XXI. *An*

XXI. *An quis damnum sentire potest, sine lucro?* N. Quia societas consistere nequit sine utilitatum communione.

XXII. *In societate navali, adversus piratas, quæ est communis utilitas?* R. Ipsa defensio; interdum & præda.

C A P. XIII.

De jurejurando.

I. *Quid requiritur ad jusjurandum?* R.

Animus rationis compos, ac deliberatus: adeoque non jurasse dicendus est, verba proferens jurantia, qui non putat se jurare.

II. *An obligatur, jurare volens, ac non obligari?* A. Quia obligatio inseparabilis est à juramento, ac necessarius ejus effectus.

III. *Si quis deliberato protulerit verba jurantia, animo tamen non jurandi, an obligatur?* A. Quia is actus, per se obligatorius, processit ex animo deliberato: nisi jurans credat verba aliter accipi ab eo, quicum negotium est.

IV. *An obligat jusjurandum, dolo elicitum?* N. Si certum sit, eum qui juravit, aliquod factum supposuisse, quod revera se ita non habeat; ac non fuisse juraturum, nisi id credidisset: at standum erit verbis, si dubium sit, an non etiam sine eo idem fuisset juraturus.

IV. *Quousque igitur extendenda juramenti significatio?* R. Non ultra receptum loquendi morem.

VI. *Ut valeat juramentum, qualis debet esse obligatio?* R. Licita: neque ulla vires habet promissio de re illicita.

VII. *Si res quidem, qua promittitur, non sit illicita, sed impediatur majus bonum morale, an valet iusjurandum?* NA Quia Deo debemus profectum in bono, ita ut ejus libertatem eripere nobis ipsis non valeamus.

VIII. *Quid de impossibili dicendum?* R. Ad omnino impossibile nemo obligatur.

IX. *Si quid impossibile sit pro tempore, aut ex suppositione?* R. De eo obligatio est in pendentis; ita ut ex suppositione jurans teneatur operam dare quam potest, ut quod juravit reddatur possibile.

X. *Qua jurisjurandi forma?* R. Verbis differt, re convenit; sensum enim habere debet, ut invocetur Deus testis, aut vindex.

XI. *Quid si nominatis rebus, personisve aliis, juretur?* R. Vera sunt juramenta.

XII. *An obligatur, qui per falsos Deos juraverit?* A. Quia generali complexione nomen intuetur; quanquam sub falsis nominis.

XIII. *Qua debet jurans?* R. Ut verba congruant animo, facta verbis: quia effectus juramenti precipuus est praecludere controversias.

XIV. *Quando homini ex juramento ius quaritur?* R. Si talis sit materia, & verba ita

ita concepta, ut non ad Deum tantum, sed & ad hominem referantur.

XV. *Quomodo homo nullum jus consequitur, ita tamen ut jurans Deo obligetur stare iurijurando?* R. Si verba non respiciant hominem, jus ei conferendo; aut si quid ei possit opponi.

XVI. *An hac locum habet inter quosvis?* A. Non enim sola persona respicitur, cui juratur; sed & Deus, qui ad obligationem pariendam sufficit: adeoque perjuri sunt qui prædonibus non dant pretium pactum si juratum sit: neque promittens potestungi solutione momentanea, ita ut liceret ei, quod solvit recuperare.

XVII. *Cum, ex aliquo defectu, jus non nascitur personæ, sed Deo fides obstringitur, an jurantis hæres tenetur?* N. Quia ad hæredem non transeunt ea, quæ quis debuit ex officio pietatis, gratiæ &c. neque hæc pertinent ad illud, quod stricte jus dicitur inter homines.

XVIII. *Quando non tenebitur qui juravit?* R. Si, ubi jus personæ non nascitur, juramentum spectet utilitatem alicujus; atque is eam nolit: item si cesset qualitas, sub qua quis alicui juravit.

XIX. *Quod contra juramentum fit, quando id tantum est illicitum, non simul irritum?* R. Si sola fides sit obstricta.

XX. *Quando & irritum?* R. Si jusjurandum ita sit conceptum, ut simul conti-

neat abdicationem plenam potestatis ad actum.

XXI. *An superiorum actus potest efficere ut iusjurandum, quatenus vere fuit obligatorium, non sit præstandum?* N. Quia id est juris naturalis, ac divini.

XXII. *An possunt superiores, respectu jurantis, juramentum reddere irritum, antequam juretur; & vetare ne impleatur, quod juratum est?* A. Quia inferior, qua talis, non potuit se obstringere; nisi quatenus superiori id placitum esset.

XXIII. *Quid possunt, respectu ejus cui juratur?* R. Tollere ab eo jus, quod ei partum est; aut etiam, si jus desit, vetando ne quid ex tali juramento accipiat: idque vel in poenam, vel ob utilitatem publicam, ex vi supereminentis dominii.

C A P. XIV.

De promissis, contractibus, & juramentis eorum, qui summum imperium habent.

I. **A**N rex, ut subditos suos, ita seipsum quoque, potest restituere in integrum; aut contractum irritum facere; aut à jurejurando se exsolvere? R. Leges regie nullam habent vim in actus regis, qui regii sunt;

sunt; & adversus hos contractus locum non habet restitutio, quia venit ex jure civili.

II. *Quid si populus regem fecerit, non pleno jure; sed additis legibus?* R. Per eas leges poterunt fieri irriti actus contrarii; aut omnino, aut ex parte: quia eatenus populus jus sibi reservavit.

III. *Quid dicendum de privatis actibus regis?* R. Eos factos eo animo, ut communem legum regulam sequantur: quia ii non considerantur ut actus communis, sed ut actus partis.

IV. *An rex, ut privatus, juramentum potest irritum reddere antecederet?* N. Si priori juramento ipse se plane privaverit potestate tale quid jurandi.

V. *An & consequenter?* N. Quia talia habent jam antea in se exceptionem, nisi superior noluerit; quæ in rege non habent locum.

VI. *Si à regibus fiant emptio & venditio, sine certo pretio; locatio & conductio, non expressa mercede; an sunt valitura?* N. Quia hi actus non fiunt à rege, qua rege; sed quasi quovis alio.

VII. *Ex promisso & contractu regis, cum subditis imito, qualis nascitur obligatio?* R. Vera ac propria, quæ jus det ipsis subditis: ea enim est promissorum & contractuum natura; etiam inter Deum & hominem.

VIII. *An leges civiles etiam in rege valent?* A. Si tales sint actus, qui fiunt à rege,

ut à quovis alio : fin actus sit regis ; qua regis, ad eum leges civiles non pertinent : neque tamen eo minus actio nascetur ex utrovis actu ; sed coactio non poterit sequi.

IX. *An jus quasitum subditis auferri possit per regem ?* A. In pœnam ; aut, ex vi supereminentis dominii, propter utilitatem publicam, cum compensatione.

X. *An contractus regum sunt leges ?* N. Quia ex promissis & contractibus jus nascitur adversus regem ; non ex legibus.

XI. *An ex regum contractibus tenentur successores ?* A. Si sint hæredes, & regni, & bonorum omnium : quia pro debitis defuncti bona sunt obligata.

XII. *Qui in jus regni duntaxat succedunt ; aut partim in bona, in jus regni vero in solidum, an obligantur ?* R. Non directe, qua tales ; sed indirecte, per interpositam civitatem.

XIII. *Quomodo contractus regentium obligant subditos ?* R. Si probabilem habent rationem.

XIV. *Quid dicendum de alienatione pecunie populi, aut rei alterius ?* R. Obligat similiter probabilis ratio dandi, vel alienandi ; si talia sint quæ rex, publico bono, possit alienare ; contra si non liceat.

XV. *Beneficia principum, liberaliter concessa, an possunt revocari ?* N. Si rex ea de suo faciat, quæque vim habent perfectæ donationis ; si non adsit precarii clausula : nisi,
quod

quod subditos attinet, in poenam; aut ob utilitatem publicam, cum compensatione possibili: possunt vero quæ vinculum duntaxat legis demunt, sine ullo contractu.

XVI. *An populi, aut veri reges, tenebuntur contractibus eorum, qui sine jure imperii invaserunt?* N. Quia hi non habuerunt jus obligandi populum.

C A P. XV.

De federibus ac sponsonibus.

I. *IN* quo differunt conventiones publicæ à contractibus privatorum; aut regum, circa negotia privata? R. Quod illæ fieri nequeant nisi jure imperii, majoris vel minoris.

II. *Quomodo dividenda?* R. In federa, sponsones, & pactiones alias.

III. *Quomodo federa differunt à sponsonibus?* R. Illa jussu summæ potestatis fiunt: Sponsio autem est ubi hi, qui à potestate summæ mandatum ejus rei non habent, aliquid promittunt quod illam proprie tangit.

IV. *Quotuplicia sunt federa?* R. Aequalia, vel inæqualia.

V. *Quæ sunt aequalia?* R. Quæ utrinque se habent eodem modo.

VI. *Quæ inæqualia?* R. In quibus inæqualia promittuntur; aut ex parte digniori,

- aut ex minus digna; aut cum imperii diminutione, aut sine ea,

VII. *Cujus causa sunt federa?* R. Pacis, aut societatis causa; ad commercia; belli communitates, ac res alias.

VIII. *An jure natura cum alienis à vera religione licite federa ineuntur?* A. Quia id jus adeo commune est omnibus; ut religionis discrimen non admittat.

IX. *An jure divino veteri?* A. Nihil enim reperitur quod obstat.

X. *An & lege Evangelica?* A. Illa enim nihil hac in parte mutavit: imò magis etiam favet federibus, quibus alieni isti justa in causa sublevantur.

XI. *Verum an his non inest aliqua pravitas?* R. Non intrinseca, aut universalis; sed ex circumstantiis æstimanda.

XII. *Si ex tali societate profana opes magnum sint habitura incrementum?* R. Abstinendum erit, extra necessitatem.

XIII. *Si plures bellum gerant, utri potius opem ferre debet utrique federatus?* R. Justam belli causam habenti.

XIV. *Si federati inter se committantur, causis utrinque injustis?* R. Utraque parte abstinendum.

XV. *Quod si federati in alios bellent, justa quisque de causa?* R. Si utrique mitti possint auxilia, sunt mittenda.

XVI. *Si promittentis requiratur presentia?* R. Cum ea sit individua, præferendus cum quo

quo fedus est antiquius ; nisi fedus posterius peculiari contractu prævaleat.

XVII. *An finito tempore fedus tacite renovatum intelligi debet ?* N. Nisi ex actibus, nullam aliam interpretationem recipientibus : non enim facile præsumitur nova obligatio.

XVIII. *Si pars una fedus violaverit, an poterit altera à federe discedere ?* A. Nam capita federis singula conditionis vim habent.

XIX. *Quot sunt materia sponſionum ?* R. Quot federum : distant enim hæc personarum facientium potestate.

XX. *Si sponſio improbetur à rege, aut civitate, qualis est obligatio ?* R. Summum imperium habens nullam in partem obligatur.

XXI. *Ad quid tenentur sponſores ?* Si præse tulerunt potestatem, publico nomine contrahendi, obligantur eorum bona ad id quod interest ; & si ea non sufficiant, corpus ad servitutem.

XXII. *An sponſio obligat summam potestatem, ex notitia & silentio ?* N. Si facta sit sub conditione, si rata haberetur à summa potestate : nam conditio non impleta nullam facit sponſionem.

C A P. XVII.

De interpretatione.

I. **C**Um interni actus per se non sint spectabiles; quomodo certi aliquid statuetur, ne nulla sit obligatio; si quisque, sensum quem vellet sibi affingendo, liberare se posset? R. Ipsa dictante naturali ratione, jus est ei cui quod promissum est, promissorem cogere ad id quod recta interpretatio suggerit: nam alioqui res exitum non reperiret.

II. *Qua est recta interpretationis mensura?* R. Collectio mentis ex signis maxime probabilibus.

III. *Quotuplicia ea sunt?* R. Duum generum, verba, & conjecturae aliae: quae aut seorsim considerantur, aut conjunctim.

IV. *Quomodo verba sunt intelligenda?* R. Ex proprietate populari, ex usu; si nulla sit conjectura quae ducat alio.

V. *Si sint vocabula artium?* R. Adhibenda erit artis cujusque prudentum definitio.

VI. *Quando conjecturis assumtis opus est?* R. Cum verba, aut verborum complexio, plures significationes recipiunt; & quoties in pactis species quaedam est repugnantiae.

VII. *Qui sunt loci, ex quibus voluntatis conjectura promuntur?* R. Praecipui sunt ex materia, ex effectu, ex conjunctis; iisque aut origine, aut loco.

VIII.

VIII. *Quomodo ex materia?* R. Ut per inducias triginta dierum, homines reddendos, dimidiam partem navium &c. intelligantur civilium, non naturalium; vivi, non mortui; integrarum, non sectarum.

IX. *Quomodo ex effectis?* R. Si vox, ex usu receptiore sumta, effectum post se traheret a ratione alienum, accipienda est interpretatio vitio carens.

X. *Quae sunt conjuncta originis?* R. Quae ex eadem voluntate proficiscuntur, etiam si alio loco & occasione dicta: quia in dubio voluntas creditur sibi fuisse consentiens.

XI. *Inter ea quae loco conjuncta sunt, quid vim habet precipuam?* R. Ratio legis: si scilicet certo constet aliqua ratione, tanquam causa unica, voluntatem fuisse motam.

XII. *Quid circa vocum significationes notandum?* R. Multarum esse plures, strictiores, laxiores.

XIII. *Quid circa ea quae promittuntur?* R. Eorum alia esse favorabilia, alia odiosa, alia mixta aut media.

XIV. *Quae sunt favorabilia?* R. Quae aequalitatem in se habent, & quae communem spectant utilitatem: quae quo major, eo major est promissi favor.

XV. *Quae odiosa?* R. Quae partem alteram tantum, aut plus altera, onerant, quae penam in se continent, quae actus faciunt irritos, quae de prioribus aliquid immutant.

XVI. *Quod si mixtum sit aliquid?* R. Id, pro magnitudine boni aut mutationis, modo favorabile, modo odiosum censebitur; ita tamen ut, cæteris paribus, favor censeatur potior.

XVII. *Quomodo igitur verba sumenda sunt, in non odiosis?* R. Secundum totam proprietatem usus popularis; & si plures sint, eam quæ latissima est.

XVIII. *Quomodo in favorabilioribus?* R. Si is qui loquitur jus intelligat, aut peritorum juris consilio utatur, verba laxius sumenda, ut etiam includant significationem artis, aut quam lex dedit.

XIX. *An ad significationes plane improprias licet recurrere?* N. Nisi alioqui absurdum aliquid, aut pacti inutilitas sequeretur.

XX. *An verba quandoque strictius sumenda, quam fert proprietas?* A. Si id necessarium erit ad vitandam iniquitatem, vel absurditatem.

XXI. *Quid de odiosis dicendum?* R. In talibus etiam sermo figuratus aliquantulum admittitur, quo onus vitetur.

XXII. *Quomodo distinguenda pacta realia à personalibus?* R. Si cum populo libero actum sit, quod ei promittitur, sui natura reale est: quia subjectum est res permanens.

XXIII. *Si status civitatis in regnum mutetur?* R. Manebit fedus: quia manet idem corpus, etsi mutato capite.

XXIV.

XXIV. *Si cum rege contractum sit, an statim personale erit censendum fedus? N.* Nam plerumque persona pacto inseritur, non ut personale pactum fiat, sed ut demonstretur cum quo pactum factum est.

XXV. *Quod si pares sint in utrumque conjectura? R.* Favorabilia credentur esse realia, odiosa vero personalia.

XXVI. *An cum rege initum fedus manet, etiamsi rex idem, aut successor, regno à subditis sit pulsus? A.* Jus enim regni penes ipsum manet, utcumque possessionem amiserit.

XXVII. *Si alieni regni invasor, volente vero rege, aut oppressor populi liberi, antequam sufficiens populi consensus accedat, bello impetatur, an eo fiet contra fedus? N.* Quia hi possessionem habent, jus non habent.

XXVIII. *Premium promissum ei qui primus ad metam pervenerit, an debetur utrique, si simul pervenient, an neutri? R.* Concurrent ad præmium.

XXIX. *Quodnam est aliud interpretandi genus ex conjecturis, extra significationem verborum? R.* Eorum quibus promissio continetur: idque duplex, extendens, vel coarctans.

XXX. *An mandatum impleri potest non per idem, sed per aliud aque utile, aut utilius quam erat id quod mandator prescripserat? R.* Id ita demum licet, si constet,

quod præscriptum erat, non præscriptum fuisse sub speciali ejus forma, sed sub conditione generaliore, quæ aliter quoque obtineri posset.

XXXI. *Restringens interpretatio, extra significationem verborum quæ promissionem continent, unde petitur?* R. Aut ex defectu originario voluntatis, aut ex casus emergentis repugnantia cum voluntate.

XXXII. *An promissa in se habent tacitam conditionem, si res maneant quo sunt loca?* N. Nisi apertissime pateat statum rerum præsentem in unica illa ratione inclusum esse.

XXXIII. *Si quo casu sequi verba pugnaret cum naturalibus aut divinis præceptis, aut aque rem æstimant nimitis grave atque intolerabile foret?* R. Talia eximenda sunt necessario: non enim sunt obligationis capacia.

XXXIV. *An in dubio contractus perfectus censeatur debet, antequam scriptura confecta sit, & tradita?* R. Ni aliud convenerit, credendum scripturam adhiberi ut monumentum contractus, non ut substantiæ ejus partem: alioqui exprimi id solet.

XXXV. *An contractus regum, & populorum, quantum fieri potest, interpretandi sunt ex jure Romano?* N. Hoc enim nemo tenetur extra rempubl. Romanam.

XXXVI. *Conditionem offerentis, an accipientis, verba attendi magis debent?* R.

Cum

Cum accipiens hic sit qui promittit; ejus verba formam dant negotio, si absoluta & in se perfecta sint.

C A P. XVII.

De damno per injuriam dato, & obligatione qua inde oritur.

I. **Q**uid est maleficium? R. Culpa omnis, five in faciendo, five in non faciendo; pugnans cum eo quod homines facere tenentur.

II. Ex tali culpa qualis obligatio naturaliter oritur? R. Ut damnum datum resarciatur.

III. Quid est damnum? R. Cum quis minus habet suo.

IV. Quotupliciter aliquid suum est? R. Ex mera natura; ut vita, corpus, membra, fama, honor, actiones propriæ; dominio & pactis; itemque ex lege.

V. An quis in re tantum minus habere intelligitur? N. Sed etiam in fructibus, qui proprie rei fructus sunt.

VI. An spes lucri etiam æstimatur ex nostro? A. Non quidem ut illud ipsum, sed secundum propinquitatem ad actum.

VII. Præter ipsum qui per se damnum dat, quinam alii tenentur, faciendo? R. Jubens, consensum requisitum adhibens, adjuvans, recep.

receptum præstans, alioque modo participans in crimine; quique dat consiliū, laudat, assentatur.

VIII. *Qui, non faciendo?* R. Qui, cum ex jure proprie dicto debeant vetare, aut opem ferre ei cui fit injuria, id non faciunt: quique non dissuadent, cum debeant: factumve reticent, quod notum facere debebant.

IX. *Quo ordine hi tenentur?* R. Primo loco ii qui imperio, aut alio modo, aliquem impulerunt ad factum: iis deficientibus, patrator facinoris; & post eum ceteri.

X. *An in solidum, singuli?* A. Si totus actus ab ipsis, quanquam non solis, processit.

XI. *An aliquis tantum de actu tenetur?* N. Sed simul etiam de his quæ illum, ex vi actus, sunt consecuta.

XII. *Ad quid tenetur injustus homicida?* R. Solvere impensas, si quæ factæ sunt in medicos: & iis, quos occisus alere ex officio solebat, puta parentibus, uxoribus, liberis, dare tantum quantum illa spes alimentorum, ratione habita ætatis occisi, valebat.

XIII. *Qui mutilavit, aut conjecit in carcerem?* R. Similiter ad impensas; & ad æstimationem ejus quod mutilatus, aut in carcerem conjectus, minus poterit lucrari.

XIV. *Adulter & adultera?* R. Non tantum indemnem præstare maritum ab aliena prole; sed & legitimis liberis rependere,

si quod damnum patiantur, ex concursu ita susceptæ sobolis, ad hæreditatem.

XV. *Qui virginem imminuit vi, aut fraude?* R. Rependere quanti minoris ipsi valet spes nuptiarum: imo & ducere, si ea promissione corporis usuram impetraverit.

XVI. *Fur & raptor?* R. Rem subtractam reddere, cum suo incremento naturali; & cum sequente damno, aut cessante lucro: & si res perierit, æstimationem mediam.

XVII. *Quinam alii in hac classe ponendi?* R. Qui legitima vectigalia fraudant; qui iudicio, accusatione, testimonio injustis, damnum dederunt.

XVIII. *Qui contractui, aut promissioni causam dedit dolo, vi, aut metu injusto?* R. In integrum restituere eum quicum actum est: quia ille jus habuit, tum ne deciperetur, tum ne cogeretur.

XIX. *An bello obtentum repeti potest?* N. Si fuerit iustum: quia jure gentium talis belli metus pro iusto habetur: potest vero id quod piratæ, aut latrones, metu expresserunt.

XX. *Si reges, aut magistratus, non inibeant latrocinia & piraticam?* R. Tenentur ex neglectu; si non adhibeant ea quæ possunt, ac debent, remedia.

XXI. *Si civibus potestatem in hostem prædandi dederint; ii vero, patria relicta, diripiant amicos; neque redeant, quamvis revocati?*

cati? R. In nihil amplius, quam ut noxios repertos puniant; aut dedant; ac in bona raptorum jus reddi curent.

XXII. Si mancipium alicujus, aut animal, aut navis, datum dederit? R. Sine culpa dominus ad nihil tenetur.

XXIII. Si damnum datum aduersus honorem & famam, verberibus, consumeliis, maledictis, calumniis, irrisu, aliisque similibus modis? R. Reparandum est; culpæ confessione, exhibitione honoris, testimonio innocentiz, & similibus; etiam pecunia.

C A P. XVIII.

De legationum jure.

I. Inter obligationes illas, quas ipsum per se jus gentium induxit, qua est præcipua? R. Jus legationum; quo sacrosancti esse legati dicuntur.

II. An ad omnes legatos hoc jus pertinet? N. Sed ad eos, quos mittunt qui summi imperii sunt compotes inter se: nam provinciales, municipales, alique, non jure gentium, sed civili reguntur.

III. An jus legationis habent qui impari federe junguntur? A. Cum sint sui juris.

IV. An & qui ex parte subditi sunt, ex parte non sunt? A. Pro ea parte qua non sunt subditi.

V. An

V. *An reges bella solenni victi, & regno exuti?* N. Quia hoc, cum aliis regni bonis, perdiderunt: in bellis vero civilibus, necessitas interdum locum huic juri facit, extra regulam.

VI. *An piratae & latrones?* N. Quia civitatem non faciunt: sed tamen, fide data, illud nancisci possunt.

VII. *An legatos omnes admitti precipit jus gentium?* N. Sed vetat sine causa rejici.

VIII. *Qui legati vetari possunt?* R. Qui ab hoste armato veniunt: in quos est odium peculiare: cum causa mittendi suspecta est, aut non ex dignitate, aut temporibus conveniens: item legationes assiduas.

IX. *An legati sunt inviolabiles?* A. Ita ut, jure gentium, nec rei fieri possint, nec eorum corporibus vis inferri.

X. *Si deliquerint?* R. Delictum leve dissimulandum; aut jubendus est finibus decedere legatus.

XI. *Si crimen sit atrocius, malumque spectans publicum?* R. Mittendus ad mittentem; cum postulato ut puniat, aut dedat.

XII. *Si immineat periculum?* R. Retineri potest, ac interrogari; quando nulla alia ratione obviam iri potest.

XIII. *Si vim armatam intenses?* R. Occidi potest; non per modum poenae, sed naturalis defensionis.

XIV. *Quinam, & quando, lege de non violandis legatis obligantur?* R. Ad quos mit-

mittuntur; si admissi fuerint : quia scilicet ab eo tempore tacita intercessit pactio.

XV. *An & ii, per quorum fines legati, non accepta venia, transeunt ?* N. Quin etiam, si ad eorum hostes eant, aut ab iis veniant, aut hostilia moliantur, interfici possunt.

XVI. *Si nihil sit tale, ac male tamen tractentur ?* R. Non quidem jus gentium violatur ; sed amicitia ac dignitas mittentis, ejusve ad quem eunt.

XVII. *Legatio apud hostes & inimicos, habetne etiam juris gentium praesidium ?* A. Si admissa fuerit.

XVIII. *An jure talionis interfici, aut male tractari legatus potest, ab eo veniens qui tale quid patrauerit ?* N. Jus enim gentium non tantum mittentis cavet dignitati ; sed & ejus qui mittitur securitati ; huic ergo fit injuria, quamvis non mittenti.

XIX. *An comites & vasa legatorum etiam sancta sunt ?* A. Sed accessorie, quatenus legato videtur.

XX. *Comites an vi abstrahi possunt, gravius aliquod delinquentes ?* N. Sed à legato postulandum, ut eos dedat : quod si nolit, ipse compellendus est.

XXI. *An legatus habet jurisdictionem in familiam ; aut jussu asyli, pro quibusvis eo confugientibus ?* R. Non habet jure gentium : pendet autem hoc ex concessione ejus apud quem agit.

XXII.

XXII. *Bona legati mobilia an pignoris causa, aut ad solutionem debiti, capi possunt?*

N. Nam ut plena sit legato securitas, ab eo abesse debet omnis coactio; tam quæ res ei necessarias, quam quæ personam tangit.

XXIII. *Si quid igitur debiti contraxit?*

R. Ipse compellendus erit amice; & si detrectet, is qui misit: ita ut ad postremum usurpentur ea quæ adversus debitores, extra territorium positos, usurpari solent.

C A P. XIX.

De jure sepultura.

I. *Quid porro ex jure gentium nascitur?*
R. Jus humandi mortuos.

II. *Unde id ortum?* R. Ut caveretur, ne alia animantia humano corpore pascerentur: hoc enim indignum videbatur; cum homo cæteris animantibus præstaret.

III. *Quibus debetur sepultura?* R. Non tantum amicis, sed & inimicis; imo & hostibus publicis: quia officium sepeliendi non tam homini, quam humanitati præstatur.

IV. *An & facinorosis?* A. Idque etiam lege Hebræa, Romana, aliorumque populorum, ob id laudatorum.

V. *Lege vero Hebræa excipiebantur, qui sibi ipsi mortem consciverant?* R. Nempe quo-

quoniam in hos aliud supplicium constitui non poterat; mortem pro supplicio non habentes.

VI. *Si sepultura negetur?* R. Iuste tunc bellum suscipi posse veteres censuerant.

C A P. XX.

De pœnis.

I. **C**onsideratis factis ut possunt reparari, quomodo porro consideranda? R. Ut punienda.

II. *Quid est pœna?* R. Malum passionis, quod ob malum actionis infligitur.

III. *An aliquem pœna afficere licet?* A. Nam inter licita natura, & non iniqua. hoc etiam est ut, qui malum fecit, malum ferat.

IV. *Cui competit jus puniendi?* R. Hoc per naturam quidem non determinatur; sed conveniens est ut punitio fiat à superiore, vel meliore, vel minus nocente.

V. *Anon minus puniendi nocentes?* N. Multis etiam nocentibus multa & Deus, & homines, condonant; ac ob id laudantur.

VI. *An homo potest ab homine puniri tantum puniendi causa?* N. Quia in pœna bonum aliquod proponi debet, quale nullum in mera reperitur ultione.

VII. *Quæ igitur utilitas consideranda?* R. Ejus

Ejus qui peccavit, cujus intererat non peccatum esse; indistincte quorumlibet.

VIII. *Qua poena primum finem respicit?*

R. Quae in emendationem constituitur; peccantem reddens meliorem, medendi modo qui est per contraria.

IX. *Quibus hac poenitio competit?* R. Natura cuivis judicio valenti, quique ejusmodi generis, aut paribus, vitiis non tenetur.

X. *In quo fita est utilitas ejus, cujus intererat non peccatum esse?* R. Ne posthac, tale quid patiat, aut ab eodem, aut ab aliis,

XI. *Quomodo prius curabitur?* R. Si delinquens tollatur; vel nocendi vires ei adimantur; vel suo malo dedoceatur delinquere.

XII. *Quomodo posterius?* R. Aperta atque conspicua, quae ad exemplum pertinet, punitione.

XIII. *Ad hos fines, & intra aequi terminos, privata vindictio, quae dirigitur an licita?* A. Sed cum in rebus nostris, & nostrorum affectu corrumpamur, constituti iudices sunt, iisque solis vindicandi potestas à civitate concessa.

XIV. *Qui procuratur utilitas indistincte quorumlibet?* R. Hoc agendo ne, qui uni nocuit, & aliis noceat; aut ne alii, impunitate illecti, aliis quibusvis molesti sint.

XV. *Quomodo?* R. Delinquentem tollendo; aut debilitando, vel constringendo, ita ut nocere nequeat; aut emendando.

XIX

XVI

XVI. *Quem penes est juris hujus potestas?* R. Naturaliter penes unumquemque: sed ob vitandas rixas, placuit hominum justis communitatibus eos deligere, quos optimos, ac prudentissimos esse putarent; aut fore sperarent.

XVII. *Castigationes neque infamiam, neque damnum permanens relinquentes, & pro aratis, aut alterius qualitaris, ratione necessaria; an repugnant praeceptis Evangelicis?* N. Si fiant ab iis quibus lex humana permittit; à parentibus scilicet, tutoribus, dominis, magistris: sunt enim hæc innocentia animorum remedia.

XVIII. *An ultio, quatenus duntaxat animum dolentis exsatiat?* A. Nam & hæc illicita est naturaliter.

XIX. *An ea quæ, non præteritum respiciens, caret in futurum?* R. Et hanc condonari vult Christus, si lædens probabilia det poenitentiae testimonia.

XX. *Si hæc absint?* R. Damnum haud nimium grave insuper habendum Christus, dimittendæ tunicæ præcepto, docet.

XXI. *Si dissimulatio magnum secum ferat periculum?* R. Ea cautione contenti esse debemus, quæ quam minimum noceat.

XXII. *An legi Evangelica repugnant poena quæ publico bono consulunt, tollendo, aut coercedo nocentem, ne cui noceat; aut alios exempli severitate deterrendo?* N. Hæ enim, lege Moïsis imperatæ, per Christum sublata non sunt.

XXIII.

XXII. *An Christiano homini privato, siue sui, siue publici boni causa, licet poenam capitalem sumere de improbis?* R. Id valde intuitum est: quanquam jure gentium nonnunquam permittatur. Unde laudandi navigaturi, qui mandatis à publica potestate instruuntur; ad persequendos piratas, si quos in mari repererint; ut data occasione uti possint, non quasi ausu suo, sed publice jussi.

XXIV. *An ad criminum accusationes admittendi quibus id libet?* N. Sed quibus id muneris impositum est à potestate publica: ut nihil quisquam faciat ad alienum sanguinem fundendum, nisi officii necessitate.

XXV. *An se, sua sponte, ad ea publica munera, qua de sanguine judicium habent, licet ingerere?* N. Neque enim decet hominem Christianum, jus vitæ & necis in cives, sibi (tanquam omnium excellentissimo, & cuidam Deo inter homines) deferri æquum existimare, ac profiteri.

XXVI. *Leges humana interfectionem quorundam permittentes, quid præstant?* R. Si dolori indulgent, poenam humanam tollunt; non vitium.

XXVII. *Si respiciant futuri mali periculum, ex dilatione poena?* R. Censentur jus, ac potestatem publicam, privato concedere; ita ut in eo privatus non sit.

XXVIII. *An omnes actus vitiosi possunt ab homine puniri?* N. Naturæ enim humanæ congruum non est, ut ex actibus mere
E inter-

internis jus, aut obligatio, nascatur inter homines.

XXIX. *An actus inevitabiles natura humana?* N. Si sint naturæ humanæ simpliciter.

XXX. *An quadam huic, & yuno, inevitabilia, ob corporis concretionem in animum transeuntem; aut adultam consuetudinem?* R. Non tam in se, quam ob culpam præcedentem: quia aut neglecta sunt remedia, aut ultro attracti in animum morbi.

XXXI. *An peccata, qua nec directe, nec indirecte spectant ad societatem humanam, aut ad hominem alterum?* N. Talia enim sapientissimo, æquissimo, potentissimoque judici, Deo relinquenda.

XXXII. *An actus oppositi misericordia, liberalitati, gratiarum relationi, similibusque, coactionem repudiantibus virtutibus?* N. quia tunc harum virtutum actus necessarij fierent, adeoque excellentem suum honestatis gradum amitterent.

XXXIII. *Quando licet ignoscere?* R. Cum causa subsunt probabiles; exve intrinsecæ, aut extrinsecæ.

XXXIV. *Qua esse possunt intrinsecæ?* R. Cum poena, si non injusta, dura tamen est, ad factum comparata.

XXXV. *Qua extrinsecæ?* R. Ex aliquo merito, aut alia re commendante; aut etiam spe magna in posterum.

XXXVI. *Qua poena taxatio ex merito?*
R. Ultra

R. Ultra meritum nemo puniri debet : & intra meriti modum, magis aut minus, peccata puniri, pro utilitate.

XXXVII. *Qua in merito examinanda ?*

R. Causa quæ impulit, causa quæ retrahere debuit. & personæ idoneitas ad utrumque.

XXXVIII. *Quæ causæ sunt impellentes ?*

R. Declinandi mali impetus, & appetitus tendentes ad aliquod bonum; sive id verum sit, idque delectans, aut utile; sive imaginabile.

XXXIX. *Quomodo horum respectu meritum augetur, vel minuitur ?* R. Ea quæ mortis, carceris, doloris, & summæ egestatis vitandæ causæ fiunt, sunt maxime excusabilia: in reliquis, quo peccata magis abeunt à natura, eo sunt foediora.

XL. *Quæ causæ sunt abstrahentes à delinquendo ?* R. Generaliter injustitia; quæ eo major, quo alteri majus infertur damnum: ad quam alia sæpe accedunt vitia, delictum augentia.

XLI. *Cui fini consideratur persona aptitudo ?* R. Aut ad considerandas causas avergentes; aut ad suscipiendos affectus, in corporis mixtura, ætate, sexu, educatione, circumstantiis actus.

XLII. *Quid hic tenendum ?* R. Quo animi eligentis judicium magis impeditur, quoque magis naturalibus causis, eo delictum esse minoris.

XLIII. *Quo nos ducit caritas ejus qui*
E 2
puni-

Punitur? R. Ad minimum, intra concessum modum: nisi plurimum caritas iustior aliud suadeat, ob causam extrinsecam.

XLIV. *Quam?* R. Interdum ingens periculum, ab eo qui deliquit; plerumque exempli necessitas.

XLV. *Unde hac nascitur?* R. Ex generalibus invitamentis ac peccandum, quæ reprimi, nisi acribus remediis, nequeunt; suntque præcipua consuetudo, & facilitas.

XLVI. *Qui ob facilitatem?* R. Ob hanc lex diuina, Hebræis data, gravius punit furtum de pascuo, quam de demo.

XLVII. *Qui ob consuetudinem?* R. Quamvis ea aliquid de culpa detrahat; poenæ tamen acrimoniam ex alia parte flagitat: quoniam nimium multis grassantibus opus exemplo est.

XLVIII. *An ob quævis delicta bella suscipienda?* N. Nam ne leges quidem suam illam ultionem, quæ tuto, nec nisi nocentibus, nocet, omnibus culpis impendunt.

XLIX. *An iustum est bellum ob delicta inchoata?* N. Nisi res sit gravis; & eo processum sit, ut, ex tali actu, certum sit secuturum malum, aut ingens periculum.

L. *Quomodo?* R. Ita ut vindicta conjuncta sit cum cautione futuræ noxæ; aut læsam tueatur dignitatem, aut pernicioso exemplo occurratur.

LI. *An Reges, & populi, bellum recte inferunt, ob ea quæ contra jus natura sunt;*

non

non tamen adversus ipsos, ipsorumve subditos?

A. Imo tanto honestius est alienas injurias, quam suas, vindicare; quanto in suis magis metuendum est ne quis, doloris sui sensu, aut modum excedat, aut animum inficiat.

LII. *In quos naturale bellum est?* R. In belluas, hominesque belluis similes; qui in parentes impii sunt; qui humanam carnem epulantur; qui piraticam exercent; qui in naturam delinquant.

LIII. *An bellum suscipiendum ad vindicanda delicta in Deum commissa?* R. Has notitias universales (Numen aliquod esse; & curari ab eo res hominum; adeoque colendum) qui primi tollere incipiunt, in bene constitutis civitatibus recte coercenur; imo & coerceri possunt, nomine humanæ societatis, quam sine ratione probabili violant.

LIV. *Quid de ceteris notionibus dicendum?* R. Hæ, Deum esse unum, incorporeum &c. non sunt ita evidentes: adeoque ipsa lex Dei, quanquam falsorum deorum cultus maxime detestatur, non tamen omnes ejus culpæ convictos morte punit; sed eos demum, quorum facta circumstantiam habent singularem.

LV. *An arma licet inferre populis, id quod Christianam religionem, sibi propositam, nolint amplecti?* N. Quia hujus religionis veritas penitus in animum admitti nequit,

nisi secretis Dei auxiliis accedentibus: quæ si negentur, negantur ob causas plerumque nobis ignotas; ac proinde humano iudicio non punibiles.

LVI. *Quid de eo Christus?* R. Ipsi omnino placuit ut, ad legem suam recipiendam, nemo hujus vitæ pœnis, aut earum metu, pertraheretur.

LVII. *Qui vero Christianismum docentes, aut profitentes, eam ob causam, pœnis subdunt?* R. Faciunt contra ipsam rationem: nihil enim est in disciplina, per se considerata, quod humanæ societati noceat; imo nihil quod non profit.

LVIII. *Qui suppliciiis grassantur in eos qui Christi legem pro vera habent; sed de quibusdam dubitant, aut errant, quæ aut extra legem sunt, aut in lege sensum videntur habere ambiguum, & ab antiquis Christianis non eundem in modum exposita sunt?* R. Perinque faciunt: quod ex antedictis, & Judæorum exemplo veteri, ostenditur.

LIX. *Si gravior sit error, & qui, apud æquos judices, facile possit sacra auctoritate, aut veterum consensu, revinci?* R. Cogitandum hic quoque quanta sit vis inolitæ opinionis; & quantum libertatem iudicii minuat in suam cujusque sectam studium: adde quod quanta hic sit culpa, pendet ex modo illuminationis, aliisque animi dispositionibus, quos hominibus pernoscere non est datum.

LX. Si

LX. *Si qui in eos, quos Deus putant, irreverentes sunt, atque irreligiosi ? R. Justius puniuntur: cum & qualiacunque, quæ putantur, numina pejerata, à vero Numine vindicentur.*

C A P. XXI.

De pœnarum communicatione.

I. *Quomodo pœna transit ad eos, qui delicti sunt participes ? R. Ita ut non tam ex alieno, quam ex suo, delicto puniantur.*

II. *Hi qui sunt ? R. Ferme iisdem modis in delicti partem quis venit, quo in damni dati: de quo Cap. 17.*

III. *Quomodo Rectores aliorum in crimen veniunt ? R. Præcipue ex patientia, & receptu.*

IV. *Qui patientia ? R. Ut delinquat qui scit delinqui ; quique prohibere potest, ac tenetur, nec prohibet.*

V. *Receptu ? R. Ut civitas, apud quam nocens degit, delinquat, si eum, ab eo cui nocitum est, puniri impediat.*

VI. *Intutum autem civitatem, armata manu, intra alterius fines, pœna expetenda nomine, venire. R. Civitatis est ut, interpellata, pro merito puniat nocentem ; aut ut eum arbitrio interpellantis permittat.*

VII. *An his non obstant illa adeo predicata supplicum jura, & asylorum exempla? N.* Hæc enim ad intortunos tantum, non ad nocentes, pertinent: puniendi vero, aut dedendi, aut movendi sunt, qui commiserunt quod societati humanæ, aut hominibus aliis, sit injuriosum.

VIII. *Fus deposcendi ad pœnas eos qui extra territorium profugerunt, circa qua crimina usurpatur? R.* Nunc fere circa ea delictum, quæ statum publicum tangunt; aut quæ eximiam habent facinoris atrocitatem: minora vero mutua dissimulatione transmitti invaluit; nisi federis legibus propius quiddam convenerit.

IX. *An pœna ob delictum universitatis semper exigi potest? R.* Extinctis illis, per quos ad universitatem deducebatur meritum, ipsum quoque extinguitur; ac proinde & pœnæ debitum, sine merito non consistens.

X. *An delicti immunes, ob alienum delictum puniri possunt? N.* Quia obligatio ad pœnam oritur ex merito: hoc autem personale est; quippe ex voluntate ortum habens, qua nihil nobis magis est proprium.

XI. *Nonne vero Deus paternam impietatem sese in posteros vindicaturum minatur? R.* Sed ipse jus dominii habet plenissimum in res, & vitam nostram, ut manus suum; quod sine ulla causa, & quovis tempore, auferre cuiusvis potest. Si igitur immatura morte, ac violenta, liberos rapiat, in ipsos jure dominii

dominii utitur, non pœnæ; at eodem facto gravius punit parentes.

XII. *Perduellium liberi an licite puniuntur?* R. Si quid habeant, aut expectare possint, in quod jus proprium sit, non ipsis, sed populo, aut regi, id ipsis auferri potest jure quodam dominii; cujus tamen usus redundet in pœnam eorum qui peccaverunt.

XIII. *At populum, teste Davide, innocentem Deus, ob Davidis peccatum, pestilentia confecit.* R. Sed jure plenissimi dominii; interim hæc pœna non populi, sed Davidis erat; acerbissimum enim, delinquentibus regibus, supplicium est id quod populis infligitur.

C A P. XXII.

De causis injustis.

I. **Q**ualia sunt bella, nec justificas, nec suasorias, causas habentia? R. Ferina.

II. *Tantum suasorias, non justificas, habentia?* R. Prædonum.

III. *Si vicinus, nulla pactione impeditus, in suo arcem faciat, aut munitionem aliam, qua damnum aliquando dare possit, an justa erit belli causa?* N. Nam adversus tales metus contrariæ in suo munitiones, & si quæ sint similia remedia quærenda sunt; non vis bellica.

IV. *Si negetur matrimonium, cujus laxa sit copia?* N. Quia utilitas par jus non facit cum necessitate.

V. *Si desideretur sedis mutatio?* N. Eandem propter rationem.

VI. *Licetne Inventionis titulo, sibi vindicare ea qua tenentur ab improbo, de Deo male sentiente, hebetis ingenii?* N. Inventio enim eorum est quæ nullius sunt: neque virtus moralis, aut religiosa, neque intellectus perfectio, ad dominium requiruntur.

VII. *An justa belli causa est libertatis desiderium in populo subdito?* N. Si legitima causa venerit in servitutem: contentus enim sua conditione esse debet.

VIII. *An voluntas regendi alios invitos; quasi ad ipsorum bonum?* N. Rationis enim usum habentibus libera esse debet utilium, aut inutilium electio.

IX. *Titulus universalis imperii, Imperatori Romano adscriptus?* N. Nam stultus est hic titulus.

X. *Adscriptus Ecclesia?* N. Quia Paulus 1 Cor. v. aperte dicit, sibi jus non esse iudicandi eos qui extra Christianismum sunt: jus quoque, quod Apostolis competiit iudicandi, erat cœlestis, non terrestris ingenii; non per arma, & flagra, sed verbum Dei exercendum.

XI. *Episcopi, qua tales, an jus regnandi in homines, humano more, habent?* N. Nam Christus, à quo omnis ecclesiastica fluxit potestas,

potestas, regnum suum de hoc mundo esse negat.

XII. *Spes ex aliqua divinatorum vaticiniorum explicatione concepta, an justam belli causam dat?* N. Quis enim ea interpretabitur? neque ullum jus dat prædictio; nisi expressum Dei mandatum adsit.

XIII. *An, si quis quid debeat, non ex propria justitia, sed liberalitate, misericordia, aut virtute simili?* N. In nobis enim jus quoddam ad hoc esse debet: nec dans beneficium ad gratiam reposcendam jus habet; quia alias contractus foret, non beneficium.

C A P. XXIII.

De causis dubiis.

I. *SI quid, reipsa justum, ab eo fiat qui, expensis omnibus, injustum id existimat, qualis erit actus?* R. Vitiosus: vim enim judicatricem, humanis actionibus ducem, Deus addidit; qua contempta obbrutescit animus.

II. *Si judicium hæset?* R. Abstinentum à re dubia.

III. *Si alterutrum omnino faciendum?* R. Eligendum quod minus iniquum videbitur.

IV. *Cum animus, in rebus dubiis, post aliquod examen, non semper hæreat in medio; quibus in alteram partem ducitur?* A. Argu-

mentis rerum, è causis, effectis, & adjunctis aliis; aut auctoritate.

V. *Si ab utraque parte argumenta, sive intrinseca, sive extrinseca, sint?* R. In re mediocri, videtur vitio carere posse electio, in utramvis partem ceciderit.

VI. *In re gravi?* R. Sumendum quod est tutius.

VII. *Si de bello quaestio?* R. Inter sententias alternantes vergendum ad pacem: cum ex bello plurima, etiam in innocentes, mala sequantur.

VIII. *Qui bellum vitabitur?* R. Colloquio, compromisso, sorte.

IX. *Si, qui justam causam habere se scit, documenta, quibus possidens de possessionis iniustitia convincatur, non habeat sufficientia?* R. Bellum erit illicitum: jus enim cogendi alterum, ut de possessione decedat, non habet.

X. *Si neuter possideat?* R. Res dividenda.

XI. *Bellum, ratione habita principalium ejus motorum, an utrinque justum esse potest?* N. Ut nec lis: si justum dicatur ex causa; speciali justitiae acceptione, & quidem positiva, ad opus pertinente: quia facultas moralis ad contraria non datur, per ipsius rei naturam.

XII. *An vero fieri potest, ut neuter iniuste agat?* A. Quia nemo iniuste agit, nisi qui & scit se rem injustam agere.

C A P. XXIV.

*Monita de non temere, etiam ex
justis causis, bello suscipiendo.*

I. **J**Ure jam satis comperto, an bellum statim suscipiendum? N. Plerumque enim magis pium, ac rectum, ut bellum vitetur, jus suum, maxime ad poenas, remittere.

II. *An & nobis ipsis, nostrisque, praestandum habemus aliquando, ne ad arma veniamur?* A. Quoties ex usu non est.

III. *Libertas ne an pax praefenda?* R. Vita pluris est quam libertas; sive utrumque sumas in uno homine, sive in toto populo: omnium enim ea bonorum temporalium fundamentum est, & æternorum occasio.

IV. *An idem de rebus aliis expetibilibus dicendum?* A. Si oppositi mali majoris justior, aut par, sit expectatio.

V. *An rex, qui ob causas leves, aut ad exigendas poenas non necessarias, magnumque secum periculum trahentes, bellum suscipit, tenetur subditis ad reparationem damnorum, qua inde oriuntur?* A. Neque enim prudentia tantum, aut suorum caritas, exigit ut bello periculoso abstinenceatur; sed sæpe etiam justitia rectoria; quæ, ex ipsa regi-

minis natura, superiorem non minus ad curam pro inferioribus, quam inferiores ad obedientiam, obligat.

CAP. XXV.

De causis belli pro aliis suscipiendi.

I. **Q**ua causa justa esse possunt aliis opem ferentibus? R. Eadem quæ justæ sunt ei cujus res agitur.

II. *Qua prima est, & maxime necessaria?* R. Cura pro subditis; familiari, vel civili imperio subiectis: sunt enim pars quasi rectoris.

III. *An semper justa subditi alicujus causa rectores, ad bella sumenda, obligat?* N. Sed ita demum si id sine omnium, aut plurimum, subditorum incommodo fieri potest: officium enim rectoris est magis circa totum, quam circa partem, versari.

IV. *Civis innocens, ab hoste si deposcatur ad exitium, an deferri potest?* A. Si appareat civitatem hostium viribus multo esse imparem.

V. *An etiam in manus tradi, ut civitati imminens excidium vitetur?* R. Ipse civis se hosti tradere tenetur; non ex justitia proprie dicta, sed officio dilectionis: hoc autem omitti sine culpa nequit.

VI. *An idem ad hoc, quod ex caritate facere tenetur, potest cogi?* A. Quia superior non

non ad ea tantum, quæ ex jure stricto debet inferior, cogere potest; sed etiam ad alia, quæ à qualibet virtute præcipiuntur.

VII. *Quinam subditis proximi sunt, ut defendi debeant?* R. Socii, in quorum fide comprehensum id est; five in tutelam sese, & fidem, aliorum dederint; five mutua auxilia pacti sint.

VIII. *Si boni exitus spes nulla sit, an socius socium defendere tenetur?* N. Boni enim, non mali causa contrahitur societas.

IX. *An & defendendi amici, quibus non sit promissum auxilium?* A. Habita scilicet amicitiae ratione; si facile, & sine incommodo, possit exhiberi.

X. *An & hominibus quibusvis?* A. Hominum enim inter se conjunctio sola ad opem ferendam sufficit.

XI. *An non illi, sine peccato, quandoque potest omitti?* A. Si quis aut sibi metuat, aut innocentis vitæ.

XII. *An justum est bellum, pro defendendis subditis alienis, ut ab eis arceatur imperantis injuria?* A. Si manifesta sit injuria; eaque in subditos exerceantur, quæ æquo nulli probentur: tunc enim præclusum non est jus humanæ societatis.

XIII. *Si subditi vere deliquerint; ac dubia sit causa?* -N. In hoc enim instituta est imperiorum illa distributio, ut rectorum quisque in suos animadvertat.

XIV. *Societates, & militia mercenaria,*
sunt

sunt ne justa? N. Si sint sine discrimine causarum: nullumque vitæ genus improbius eorum quibus ibi fas, ubi plurima merces.

XV. *An prada, & stipendii causa, militare justum?* N. Si id unice, aut præcipue spectetur; cum alioqui omnino licitum sit accipere stipendium.

C A P. XXVI.

De causis justis, ut bellum generatur ab his qui sub alieno imperio sunt.

I. **Q**ui sunt in consideratione parendi posui? R. Filii familiarum, servi, subditi; etiam cives singuli, si cum civitatis suæ corpore comparentur.

II. *Quid his faciendum, si ad deliberationem adhibeantur; aut libera ipsis detur optio militandi, aut quiescendi?* R. Easdem sequi debent regulas, quas illi qui suo arbitrio, pro se aut aliis, bella suscipiunt.

III. *Si imperetur ipsis, & causam belli credant injustam?* R. Non militandum: Deo enim potius, quam hominibus, obediendum.

IV. *An item si dubitent?* A. Contemplative enim dubitans, activo judicio partem eligere debet tutiorem.

V. *Qui*

V. *Qui carnifex juxta potest damnatum occidere?* R. Si ipsi cognita sint causæ merita; aut quod quæstioni, & actis, interfuerit; aut ex rei confessione: ut satis ei constet mortem ab eo commeritam.

VI. *Si subditi dubitent, quid erit magistratus officium?* R. Hac in re ipsis parcere, sub onere tributi extraordinarii: præsertim ubi non defuturi sint alii, qui militent.

VII. *Si de causa belli dubitari possit?* R. Iniquum videtur ut Christiani inviti cogantur militare.

Institutionum Juris
Naturalis & Gentium,
Liber Tertius.

C A P. I.

Quantum in bello liceat, regula generales, ex jure natura.

I. **P**ostquam visum quibus, & quibus de causis, bellum gerere liceat, quid nunc expendendum? R. Quid, quantumque liceat in bello, quibusque modis. hoc autem nude spectatur, aut ex promisso antecedente: nude, ex jure naturæ primum, dein ex jure gentium.

II. *Quomodo ad ea, que ad finem juris consequendi sunt necessaria, jus habere intelligimur?* R. Ita ut, quo me & mea servem, liceat mihi; vi qualicunque, injuriam à me arceres.

III. *An jus nostrum ex solo belli principio spectandum?* N. Sed & ex causis subnascens: sic jus mihi est me tuendi adversus eos qui se aggregant me impetenti: bello injusto se miscentes tenentur ad refarcienda damna; & poenæ meritum contrahunt.

IV. *Quo-*

IV. *Quomodo quadam, sine injuria, consequuntur, qua ex proposito non licent?* R. Ut nostrum consequamur, si tantundem accipi non potest, plus accipere nobis jus est; sub obligatione tamen pretium ejus quod redundat restituendi.

V. *Quid in eos licet qui hostibus res subministrant?* R. Si ex sint ad bellum necessaria, sunt in partibus hostium: contra vero, si nullum in bello usum habeant.

VI. *Si in bello, & extra bellum, usum habent?* R. Si tueri me non possim, nisi quæ mittantur interceptiam, jus dabit necessitas; sed sub onere restitutionis, nisi alia causa accedat.

VII. *Si juris mei executionem rerum subvectio impedierit?* R. Si hoc scire potuerit qui advexit, de damno culpa dato tenebitur.

VIII. *An dolo uti in bello licet?* A. Negativo scilicet: cum enim nec quæ scias, nec quæ velis, aperire omnia tenearis; sequitur ut dissimulare quædam, apud quosdam, id est, tegere & occultare, fas sit.

IX. *An qui in actu positivo consistit, in rebus, qua est dissimulatio?* R. Rebus aliis uti licet, etiam si prævideamus futurum ut alter inde falsam concipiat opinionem; si scilicet nullum sequatur inde nocumentum illicitum.

X. *An qui in sermone, qui est mendacium?* R. Non omnis usurpatio locutionis, quæ sciatur in alium sensum accipienda, est illicita.

XI. *Quid*

XI. *Quid ad communem mendacii naturam requiritur?* R. Significationis falsitas: scilicet ut quod dicitur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quam in eum sensum qui à mente proferentis discrepet.

XII. *An hac laxiori notione sumtum mendacium est illicitum?* R. Ut mendacium naturaliter sit illicitum, strictior mendacii significatio differentiam aliquam propriam adjiciat necesse est.

XIII. *Quam?* R. Secundum communem gentium existimationem, nulla videtur alia dari posse præter repugnantiam cum jure, existente ac manente, ejus ad quem sermo, aut nota dirigitur.

XIV. *Quid hoc jus?* R. Judicandi libertas, quam homines colloquentes, his quibus colloquuntur debere, quasi pacto quodam tacito, intelliguntur.

XV. *Cur hoc?* R. Hæc enim, nec alia, est mutua illa obligatio, quam homines introduci voluerunt; simulatque sermone, notisque similibus, uti instituerunt. Nam sine tali obligatione, inane fuisset tale repertum.

XVI. *Cur desideratur ut, quo tempore sermo fit, jus illud subsistat, ac maneat?* R. Quia fieri potest ut jus quidem fuerit; sed sublatum sit, alio jure superveniente.

XVII. *An licitum falsum loqui apud infantes, & amentes?* A. Cum enim in illis judicii libertas non sit, non potest

test eis, circa eam libertatem, injuria fieri.

XVIII. *An cum is decipitur, ad quem sermo non est, & quem, extra sermonem, decipere liceret?* A. Quia cum eo non agitur: illiusque respectu sermo non est sermo: eoque nulla est ad illum obligatio.

XIX. *Cum quis agrotantem, persuasione non vera, solatur: aut in pradio periclitanti animum addit, quo salvetur?* A. Quia certum est cum, ad quem sermo est, non modo id non ægre laturum, sed & acturum gratias: adeoque ei non fit injuria; utpote volenti: quia hic tacita voluntas pro expressa haberi debet.

XX. *Cum loquens utitur jure supereminente in sibi subditum?* A. Hoc enim jure, ipsius bono, five proprio, five publico, uti potest.

XXI. *Cum vitam innocentis, aut par aliquid, tueri aliter non possumus?* A. Cum enim alterius vitam servo, aliumque ab improbo facinore avertio, nemini facio injuriam.

XXII. *An admittenda interpretationes tacita; nescio, scilicet ut tibi dicam; non habeo, scilicet ut tibi dem, & similes?* N. Sic enim negare quis dici posset, qui affirmat; affirmare qui negat: nam nulla est vox quæ non recipiat ambiguum.

XXIII. *An apud hostem licitum falsiloquium?* A. Quoad asserentem sermonem; & quidem talem quæ nulli, nisi publico hosti,

hosti, noceat. N. Quoad promittentem : nam ex promissione jus speciale, ac novum, confertur ei cui fit promissio.

XXIV. *Quid de his lex Christi?* R. Generosius, & Christianæ simplicitati convenientius est falsiloquio, in hostem quoque, abstinere; cum & vaniloquentia interdicta sit.

XXV. *An licet nobis quenquam impellere ad id quod nobis licet, ipsi non licet?* N. Semper enim qui alteri peccandi causam dat, peccat ipse.

XXIV. *Si opera ultro offeratur?* R. Licet ea uti ad rem licitam.

C A P. II.

Quomoda, jure gentium, bona subditorum, pro debito imperantium, obligantur; ubi de repressaliis.

I. *Quinam ex facto alieno tenentur?* R. Naturaliter nemo, nisi hæres: ut enim cum oneribus bona transfirent, simul cum dominiis rerum introductum est.

II. *Quo jure, pro debito imperantis, tenentur subditi?* R. Gentium; ita ut teneantur, ac obligentur, res omnes, & actus, eorum qui alicui societati, aut capiti, subsunt; pro eo quod civilis aliqua societas, aut ejus caput, præstare tenetur.

III.

III. *Quomodo hoc exercetur?* R. Præhensione hominum, & rerum.

IV. *Quando habet locum?* R. Si jus denegetur; si in fontem, aut debitorem, judicium, intra tempus idoneum, obtineri nequeat; si, in re minime dubia, plane contra jus judicatum sit.

V. *An & vita obligatur?* N. Fieri tamen potest ut, ex accidenti, occidatur qui per vim juris executionem impedit.

VI. *An omnes subditi injuriam facientis, jure gentium, pignorationi subjacent?*
A. Qui tales sunt ex causa permanente; five indigenæ, five advenæ: non qui transeundi, aut exiguæ moræ causa alicubi sunt.

VII. *Quomodo tenerur qui, non solvendo quod debebant, aut jus reddendo, causam dederunt pignorationibus?* R. Naturali ac divino jure tenentur ad refarcienda damna allis, quibus, eam ob causam, aliquid decedit.

C A P. III.

De bello justo, five solenni, jure gentium; ubi de indictione.

I. **U**T bellum justum sit, jure gentium, cum non sufficiat utrinque inter summæ potestates geri, quid ultra requiritur? R. Ut

Ut publice decretum sit: utque ejus rei significatio, ab altera partium, alteri facta sit.

II. *An semper id requiritur, jure natura?*

R. Non ubi vis illata arcetur; aut poena, ab eo qui deliquit, deposcitur; aut si dominus rei suæ manum injicere velit.

III. *An jure gentium?* A. Ad effectus illos peculiares; non quidem utrinque, sed ab altera partium.

IV. *Quotuplex est denunciatio?* R. Conditionata, ubi cum rerum repetitione conjungitur: aut pura (quæ specialiter indictio) ubi aut bellum jam alter intulit; aut ea deliquit quæ poenam merentur.

V. *Bellum indictum an tantum indictum censetur summam habenti potestatem?* N. Sed & omnibus ejus subditis, ac sociis: cum sint ipsius accessio.

VI. *At eo bello finito, si populus, aut rex, ob auxilia suppeditata, bello sit impetendus, an opus erit nova indictione?* A. Ut effectus juris gentium sequantur: jam enim non ut accessio spectatur, sed ut quid principale.

VII. *Cur denunciatio ad effectus quosdam requiritur?* R. Ut certo constet, non privato ausu; sed utriusque populi voluntate, aut populi caput, bellum geri.

VIII. *An bellum, simulatque indictum est, geri potest?* A. Nam indictio nullum post se tempus, jure gentium, requirit.

C A P. IV.

De jure interficiendi hostes, in bello solenni; & alia vi in corpus.

I. **Q**uomodo hosti hostem ladere licet, in bello solenni, jure gentium? R. Ita ut impune hoc liceat; neque puniri, ob eam causam, quis possit, tanquam homicida, aut fur; nec bellum ipsi, talis facti nomine, ab alio inferri.

II. *Illa ladendi licentia ad qua porrigitur?* R. Ad personas, ac res.

III. *Quanam, hoc jure, offendi, ac interfici possunt?* R. Omnes qui intra fines hostium sunt: nam ab his omnibus metui damnum potest.

IV. *Si eo ante bellum venerint?* R. Videntur, jure gentium, pro hostibus haberi, post modicum tempus, intra quod decedere potuerant.

V. *Subditos hostium an ubique offendere licet?* A. In solo proprio, in solo hostili, in solo nullius, in mari: non in pacato alterius territorio; ex jure imperium istis habenti competente.

VI. *Fus hoc offendendi ad quos porrigitur?* R. Infantes, feminas, senes, captivos, supplices, se dedere volentes, sine ulla conditione in deditionem acceptos, imo & obsides, apud historicos interfici legas.

VII. *An veneno hostem tollere licet?* A. Jure naturæ: nihil enim refert, qui mortem meruit, quemque interficere licet, cum gladio, igne, aut veneno, interimas.

VIII. *An jure gentium?* N. Idque ob communem utilitatem; ne pericula in bellis nimium intenderentur: utque imperantium vita, hac religione, & metu infamix, magis tuta foret.

IX. *An spicula, & aquar, veneno inficeret?* N. Jure gentium Europæarum; & si quæ ad Europæ melioris cultum accedunt.

X. *An aquas corrumpere, ne bibi possint?* A. Hoc enim idem est ac si flumen avertatur, aut fontis venæ intercipientur.

XI. *An hostem interficere, immisso percussore?* A. Si percussor fidem non violet: nam hostem ubivis licet occidere; nec refert quot sint qui faciant, aut patiantur.

XII. *Si fidem percussores violent?* R. Et ipsi contra jus gentium faciunt; & qui eorum opera utuntur: hoc enim permissio, eorum qui eminent nimium intenderentur pericula.

XIII. *An stupra sunt permissa?* N. Jure gentium meliorum: quia efferatæ libidinis actus, neque ad securitatem pertinens, neque ad poenam, non bello magis quam pace, impunitus esse debet.

C A P. V.

De rebus vastandis eripiendisque.

I. **A**N res hostium, jure gentium, corrupti & rapi possunt? A. Munitiones scilicet, portus, urbes, viri, naves, fructus, & si qua sunt similia: nam quos interficere licitum, eorum res eripere, & corrumpere, nequit esse illicitum.

II. *Sacra, Deo ac diis dicata, an hic excipiuntur?* N. Quæ enim sacra dicuntur, revera non eripiuntur usibus humanis, sed publica sunt; sacra autem à fine, cui destinata sunt, nominantur.

III. *Si quo in simulacro numen aliquod inesse credatur, an id violari, aut corrumpi, potest?* R. Non ab iis qui in ea conveniunt persuasionem: contra vero si hostes non idem sentiant.

IV. *An religiosa excipiuntur?* N. Hæc enim quoque non sunt mortuorum, sed viventium; sive populi alicujus, sive familiaris: quæ, ab hostibus capta, religiosa esse desinunt.

V. *An mortuorum corpora?* R. Hæc male tractare est contra jus hominum sepeliendorum, jure gentium introductum.

CAP. VI.

De jure acquirendi bello capta.

I. *C*irca acquisitionem rerum, bello captarum, quale jus natura? R. Ut nobis acquiramus paria ei quod, cum nobis sit debitum, aliter consequi non possumus; aut etiam quæ nocenti damnum inferunt, intra æquum poenæ modum.

II. *Quale jus gentium?* R. Ut non tantum, ex justa causa, bellum gerens dominus fiat eorum quæ hosti eripit; sed & quivis, in bello solenni; etiam sine fine, modoque.

III. *Quando res, hoc jure, capta censentur?* R. Cum ita detinentur, ut recuperandi spem probabilem alter amiserit.

IV. *Qui hoc procedit in rebus mobilibus?* R. Ut capta dicantur ubi intra fines, id est præsidia, hostium perducta fuerint.

V. *In mari naves, & alia res, quando capta censentur?* R. Recentiori jure gentium, inter Europæos populos, ubi per horas viginti quatuor in potestate hostium fuerint.

VI. *Quando agri?* R. Si mansuris munitionibus ita includuntur, ut, nisi iis expugnatis, parti alteri palam aditus non sit.

VII. *Si res quidem apud hostes sint; earum vero domini nec apud hostes, nec hostium subditi,*

dicti, nec hostilis animi, an bello acquiri possunt? N. Nam ut res aliqua nostra, belli jure, fiat, requiritur ut hostium fuerit.

VIII. *Res in hostium navibus reperta an hostiles censenda?* R. Non jure gentium; sed ex præsumptione quadam: quæ tamen validis in contrarium probationibus possit elidi.

IX. *Qua hostibus per nos erepta sunt; an ea vindicari possunt ab his qui, ante hostes nostros, ea possederant, & bello amiserant?* N. Jus enim gentium hostes primum, dominio externo, dominos fecit; deinde nos.

X. *Res capta ab hostibus, bello solenni, cui acquiruntur; ipse populo, an singulis capientibus?* R. Per actus belli vere publicos acquiruntur populo: per actus privatos, quique occasione belli publici fiunt, primo, ac directe, privatis.

XI. *Agri cui acquiruntur?* R. Populo, aut ei cujus est bellum: nam hi, nisi publico actu, inducto exercitu, impositis præfidiis, capi non solent.

XII. *Cui res mobiles, & se moventes?* R. Actu privato, & extra ministerium publicum, captae singulis capientibus: nisi lex civilis aliud statuatur.

XIII. *Actu publico?* R. Populo, aut ei cujus est bellum: nam hic singuli personam reipublicæ sustinent, ejusque vice funguntur: ac proinde populus, per eos, ut possessionem, ita & dominium, nanciscitur; & id, in quos vult, transfert.

XIV. *Dispensanda tamen praeda arbitrium an non penes imperatorem est ?* R. Permitti id ei quandoque solet; sed ita ut actus sui rationem populo debeat.

XV. *Quid imperator ?* R. Eam refert ad ætarium; militi, ratione stipendiorum, aut meritorum, dividit; direptionem permittit; aliis concedit; factis partibus aliud atque aliud statuit.

XI. *Si qui socii, sine stipendio, suo sumtu, suoque periculo, bellum gerant ?* R. Quæ capiunt, sua facere possunt: quia naturaliter socius socio tenetur ad reparationem damnorum, quæ ob commune negotium eveniunt.

XVII. *An & in subditis hoc aliquando procedit ?* A. Ubi enim non omnes, sed aliqui, militant, his ipsis à corpore civitatis debetur retributio, ejus quod plus cæteris operæ, aut sumtus, impendunt; multoque magis damnorum; in cujus certæ retributionis locum spes prædæ, totius aut partis, incertæ concedi debet.

XVIII. *Si tam exigua sint ut publicari digna non videantur ?* R. Hæc ubique, populi concessu, capientes sequi solent.

XIX. *An extra territorium utriusque partis, bellum gerentis, capta fiunt capientium ?* A. Jure gentium: sed in suo territorio imperans id prohibere potest.

C A P. VII.

De jure in captivos.

I. **Q**uam late patet servitus, jure gentium, quoad personas? R. Ita ut. non solum qui se dedunt, aut servitutem promittunt, pro servis habeantur; sed omnes omnino bello solenni publico capti; eorumque posterii in perpetuum.

II. *Quam late quoad effecta?* R. Hujus juris effecta sunt infinita; ita ut in servum nihil non licere dicatur; & res omnes, quæ captæ fuerant cum persona, acquirantur domino.

III. *Cur hæc ita introducta sunt?* R. Ut captores, his deliniti commodis, à summo illo rigore, quo captos interficere licebat, libenter abstinerent.

IV. *In iusto bello captis an fugere non licet, nisi ad suos?* N. Quia tale religionis vinculum animis non injicitur: cum hæc belli jura tantum exterius judicium spectent.

V. *Si res suas abducant, aut laboris mercedem, si quam supra alimenta, præstari æquum est; an eorum animus furis crimine attaminetur?* N. Modo ipsi suo, aut publico, nomine nihil domino debeat.

VI. *An servo licitum resistere domino, jus illud externum exsequenti?* N. Alias enim jus illud inane erit; quod tamen non sola

agendi impunitate, sed & judiciorum tutela constat.

VII. *Hoc jus gentium in captivos an semper, & ubique receptum?* N. Servis enim istis qui, nulla sua culpa, in eam calamitatem devenerant, apud Hebræos fuit perfugium.

VIII. *An apud Christianos?* N. His enim universim placuit, bello inter ipsos orto, captos servos non fieri; ita ut vendi possint, ad operas urgeri, & alia pati quæ servorum sunt.

IX. *Cur?* R. Quia contra caritatis legem est, a miseris hominibus interficiendis, nisi minoris sævitæ concessione, abduci non posse.

X. *Quid igitur ejus loco moris?* R. Captos custodire, donec persolutum sit pretium.

XI. *A quo aestimandum?* R. A victore: nisi certi aliquid convenerit.

C A P. VIII.

De imperio in victos.

I. *Quomodo imperium civile victori acquiri potest, ut tantum est in rege, aut alio imperante?* R. Ita ut tunc in jus tantum ejus succedatur; nec ultra.

II. *Quomodo etiam ut est in populo?* R. Ita ut & alienare victor id possit, sicut poterat populus.

III. *An & imperium herile in populum?*
A. Et

A. Et tunc civitas quæ fuit, civitas esse definit; five ut accessio fiat alterius civitatis; five ut nulli civitati adhæreat.

IV. *Quorum sunt res universitatis?* R. Eorum qui universitatem subjiciunt, si ipsi velint; etiam incorporalia jura, quæ fuerant universitatis: potest etiam victor, si populo victo jus civitatis relinquat, quædam quæ civitatis fuerant sibi sumere.

C A P. IX.

De postliminio.

I. *Quid est postliminium?* R. Jus quod nascitur, ex reditu in limen, id est, fines publicos; five nostros, five etiam amicorum.

II. *Quibus in pace est postliminium?* R. His qui, cum subito bellum exarsit, apud hostes reperiuntur.

III. *Quibus in bello?* R. Redeunt ii qui, antequam caperentur, liberi fuerant; recipiuntur servi, & alia quædam.

IV. *Quando liber homo postliminio redit?* R. Si hoc animo venerit ad suos, ut eorum res sequeretur.

V. *Quæ sibi acquirit?* R. Et se, & res omnes quas habuerat apud populos pacatos: & sicut ad ipsum jura redeunt; ita & in ipsum jura restituuntur.

VI. *An populi, qui liberi fuerant, suam*
F 5 *reci-*

recipiunt libertatem, si forte eos vis sociorum imperio hostili eximat? A. At si ipsa multitudo, quæ civitatem constituerat, dissoluta sit, non idem censetur populus; nec postliminio res restituitur.

VII. *Qua res in postliminio sunt?* R. Agri; & omne jus quod solo adhæret: sed res mobiles in præda sunt.

VIII. *An hodie jus postliminii in usu est?* N. Neque inter Christianos, neque apud plerosque Mahumetistas: sublata enim est ejus necessitas; ob restitutam vim ejus cognitionis, quam inter homines natura esse voluit.

C A P. X.

Monita de his qua fiunt in bello injusto.

I. *SI belli, solemniter suscepti, causa sit injusta, quales actus erunt qui inde nascuntur?* R. Injusti, justitia interna: ita ut peccent qui scientes tales actus operantur, aut ad eos cooperantur.

II. *Quinam igitur, ad quam restitutionem, tenentur?* R. Belli auctores, de omnibus quæ bellum solent consequi.

III. *An & belli duces?* A. De his quæ suo ductu facta sunt.

IV. *An & milites?* A. In solidum, omnes qui ad actum aliquem communem concurrerunt:

currerunt: in actibus dividuis, pro damno quisque, cujus ipse causa unica, aut certe inter causas fuit.

V. *Res capta, bello injusto, an reddenda?*

A. Et ab eo qui cepit, & ab eo qui detinet.

C A P. XI.

Temperamentum circa jus interficiendi in bello justo.

I. **O**B infortunium an recte quis interficitur? N. Quia coactus partes sequitur.

II. *An ob culpam mediam inter infortunium, & injuriam?* R. Restitutioni quidem obnoxia est; sed poenam saepe non meretur, praesertim capitalem; quia talis actio non est mere scientis, & volentis.

III. *Auctores belli, & qui eos sequuntur, an eodem loco habendi?* N. Hi enim non pariter ac illi puniendi.

IV. *In ipsis auctoribus quomodo causa sunt distinguenda?* R. Probabiles ab improbabilibus: sunt enim quandoque tales quæ, quamvis injustæ, etiam non improbis imponere possunt.

V. *Mortem meritis hostibus an poena recte condonatur?* A. Saepe: igitur oscere enim bonitati, modestiæ, animo excelso convenit.

VI. *Quid tenendum de nece eorum qui, casu non destinato, occiduntur?* R. Miseri-

cordiæ est aliquid tale, unde innocentibus imminere possit pernicies, non aggredi; nisi magnis, & ad multorum salutem perventuris, causis.

VII. *Quibus igitur parcendum?* R. Pueros, & senes, ætas excusat; feminam sexus; matres aliquos vitæ genus ab armis abhorrens.

VIII. *In horum genere quinam ponendi?* R. Sacerdotes, alique sacra curantes; monachi, alique qui vitæ genus sacerdotali simile elegerunt, studiis literarum honestis, & humano generi utilibus, operam navantes; agricolæ; mercatores; opifices, artifices, alique quorum quæstus pacem, non bellum, amat.

IX. *An & qui arma gesserunt?* R. Æqui respectu, parcendum captis; dedere se, sive in prælio, sive in obsidione, sub æqua conditione, volentibus; qui sine conditione se victori permittunt, aut supplices fiunt.

X. *Si vero talio exigatur; si terrore opus sit; si restitum sit pertinacius?* R. Hæc ad justam cædem non sufficere, ex antedictis, patet.

XI. *Si delicta ipsa morte digna videantur?* R. Misericordiæ erit, ob multitudinem delinquentium, de summo jure aliquid decedere.

XII. *Obsides an occidendi?* N. Nisi ipsi deliquerint: nam nemo cuiquam, solo consensu, jus dare potest in vitam, aut suam, aut sui civis: quia dominium in vitam Deo excipitur.

XIII. *Quid*

XIII. *Quid de illis dicendum dimicationibus, quæ ad jus consequendum, aut finendum bellum, nullius sunt usus; sed meram habent viruum ostentationem propositam?* R. Et cum officio hominis Christiani, & cum ipsa humanitate, pugnare.

C A P. XII.

Temperamentum circa vastationem, & similia.

I. *Quæ populatio ferenda est?* R. Quæ brevi ad pacem petendam hostem subigit.

II. *Quando ab ea abstinendum?* R. Si res nobis fructuosa sit, & extra hostis potestatem: si magna sit spes celeris victoriæ: si hostis aliunde habeat quo se sustentet: si res ipsa ad bellum fovendum nullius sit usus.

III. *In quibus hic specialis accedit ratio?* R. In iis quæ sacris ulibus dicata sunt; itemque religiosis; iisque quæ in mortuorum honorem sunt constructa: hæc enim non violantur, nisi contempta humanitate.

IV. *Violenta urbium direptiones an probanda?* N. Ab his enim & bonitas Christiana semper, & ipsa justitia plerumque, abhorrent: quia abire non possunt sine multorum innocentium malo: & sæpe ad belli summam parum proficiunt.

C A P. XIII.

Temperamentum circa res captas.

I. **R**es hostilium subditorum; bello captae, quomodo retinentur? R. Ad modum debiti.

II. *An etiam in poenam alieni criminis?* N. Odiosa enim est talis rerum alienarum obligatio; eoque latius produci non debet, quam actum appareat.

III. *Quale hic debitum intelligitur?* R. Et primarium, unde ortum est bellum; & quod in bello subnascitur.

IV. *An hic utendum summo jure?* N. Illud enim exsequi velle summa foret injuria: cum latius caritatis, quam juris, regula pateat.

C A P. XIV.

Temperamentum circa captos.

I. **Q**uibus in locis captivitas hominum, & servitus, in more est, quousque licita est talis acquisitio? R. Justitia interna eousque, quousque debiti primarii, aut subnascentis, quantitas patitur.

II. *Fus vita & necis in servos qualem domino jurisdictionem praestas?* R. Domesticam; at eadem religione, qua exercetur publica, exercendam.

III. *Qui*

III. *Qui circa minores poenas sese habere oportet?* R. Circa has adhibenda est æquitas & clementia.

IV. *Quorum præterea ratio habenda?* R. Ne operæ nimium graves imponantur: ut pro iis dentur alimenta; utque eorum valetudinis ratio humane habeatur.

V. *Servo an peculium?* A. Si quid enim servus, suum defraudans genium, comparfit, aut subcivivi temporis diligentia quæsit, id aliquo modo ipsius est.

VI. *Iusto bello captis an fugere licet; si non proprio delicto meruerint poenam, sed publico facto in hanc fortunam ceciderint?* N. Nam operas suas nomine civitatis debent.

VII. *Quid faciendum ubi captorum servitus in usum non est?* R. Optimum permu-
tari captivos: proximum dimitti pretio non iniquo.

C A P. XV.

Temperamentum circa acquisitionem imperii.

I. *Quatenus iustitia interna permittit imperium acquiri?* R. Quatenus fert poenæ nascentis ex delicto, aut alterius debiti, modus.

II. *Quid de studio proferendorum per arma finium dicendum?* R. Esse illaudabile: cum finis belli esse debeat amovere tantum ea quæ pacem perturbant.

III. *Victori*

III. *Victori igitur quid faciendum?* R. Victos victoribus miscebit; vel. relinquet imperium his qui habuerant: interdum imponenda præsidia; aut tributa, & similia onera.

IV. *Si minus tutum omni in victos imperio abstinere?* R. Temperari res poterit, aliquid imperii ipsis, aut eorum regibus, relinquendo.

V. *Si omne eripiat imperium?* R. Relinqui illis possunt circa res privatas, & publicas minores, suæ leges, sui mores, & magistratus.

VI. *Religionis avita usus an eripiendus?* N. Nisi persuasis: hoc enim & victis pergratum est, & victori innoxium.

VII. *Si imperium plenissimum, & quasi herile, assumatur?* R. Victi tamen clementer habendi; & ita ut eorum utilitates cum utilitatibus victoris locientur.

C A P. XVI.

Temperamentum circa ea quæ, jure gentium, postliminio carent.

I. **B**ello injusto *quæ sita à quibus restituenda?* R. Ab iis qui ceperunt; & ab iis ad quos res pervenit: nam nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse habuit.

II. *An quid deduci potest?* A. In quantum ipsi,

ipsi, qui rem amiserat, valitura fuerat desperatae possessionis recuperatio: labores etiam, & pericula, possunt aestimari.

III. *An & populi subditi reddendi, aut populorum partes?* A. His scilicet qui jus imperii habuerant; aut etiam sibi, si sui fuerant juris, ante vim injustam.

C A P. XVII.

De his qui in bello medii sunt.

I. **A**N à pacatis aliquid sumere licet? N. Nisi ex summa necessitate; cum restitutione pretii.

II. *Si rex stipendia militibus non solvat, quibus tenetur?* R. Militibus, de damnis inde secutis; subditisque ac vicinis, quos, inedia coacti, milites male habuerunt.

III. *Quid officium est pacatorum, circa bel-lantes?* R. Nihil facere quo causam fovens improbam fiat validior; aut quo justum bellum gerentis motus impediatur.

IV. *Si res dubia?* R. Æquos sese præbere utrisque, in permittendo transitu, commea-tu præbendo legionibus, obsessis non suble-vandis.

C A P. XVIII.

De his qua in bello publico privatim fiunt.

I. **A**N privatim hosti nocere licet? R. Jure naturæ, & interno, in bello justo, cui-libet concessum ea facere quæ parti innocenti, intra justum bellandi modum, profutura confidit.

II. *His qui suo sumtu militant, aut naves instruunt, quid per internam iustitiam licet, respectu hostium?* R. Res hostiles fient eorum; ut modus tamen, æquo arbitrato æstimandus, non excedatur.

III. *Quid respectu sua civitatis?* R. Justum id erit, si contractui æqualitas insit; hoc est, si sumtus & pericula tanti sint, quanti prædæ alea.

IV. *Quomodo in his peccabitur adversus Christiana religionis regulas?* R. Si appareat talem prædationem præcipue nocituram, non hostium universitati, aut regi, aut his qui per se fontes sunt; sed innocentibus, & quidem adeo ut eos detrusura sit in maximas calamitates.

V. *Si quis miles, aut alius, in bello justo, adificia hostium incenderit, agros vastaverit, atque id genus dederit damna, non iussus?* R. Tenetur ad refarcienda damna; si neque fuerit necessitas, neque justa causa.

VI. Si

VI. *Si vero justa causa fuerit?* R. Tenebitur quidem suæ civitati, cujus leges transgressus est; non vero hosti, cui nullam fecit injuriam.

C A P. XIX.

De fide inter hostes.

I. **F***ides an debetur hostibus quibuscumque?* A. Quia omnes homines, qui ad rationis usum pervenerunt, capaces sunt juris, ex promisso; unde obligatio.

II. *Prædonibus etiam, ac Tyrannis?* A. Quia enim homines sunt, habent communionem juris naturalis: ex quo nascitur ut pacta serventur.

III. *Si promissa subditis facta sint, an habens dominium eminens stare illis tenetur?* A. Quia illud jus non competit promiscue; sed quatenus communiter expedit, in regimine civili, aut regio: plerumque autem communiter expedit servari pacta.

IV. *An metus exceptio ad bellum solenne, juris gentium, pertinet?* N. Quia metus qui tali bello utrinque infertur, quemque jus gentium non improbat, est justus: alias enim talibus bellis nec modus, nec finis, posset imponi.

V. *Fides an, sine perfidia, perfido non servari potest?* A. Si alter parti pactorum non steterit; nec justam opponat compensationem.

C A P. XX.

*De fide publica, qua bellum finitur :
ubi de pacis pactione, sorte, certamine
condicto, arbitrio, deditioe,
obsidibus, pignoribus.*

I. **Q**uorum est pactiones inire bellum finientes? R. Quorum est bellum; qui scilicet summi imperii exercendi jus habent.

II. *Cujus igitur in statu regio?* R. In vere regio, regis: modo jus habeat non impeditum.

III. *Regis etiam infantis, furiosi, captivi, exsulis?* N. Cum ad hoc judicii maturitas, integritas, libertas, requirantur.

IV. *Cujus in statu procerum?* R. Majoris consilii publici partis.

V. *Cujus in populari?* R. Majoris partis civium, sententiæ dicendæ jus ex more habentium.

VI. *An reges imperium, aut ejus partem, valide possunt alienare?* A. Si regnum in patrimonio habeant. N. Si tantum habeant in usufructu; ut nunc plerique.

VII. *Subditorum res an, ob utilitatem publicam, pace concedi possunt?* A. Sed cum onere damni resarciendi: æquum enim est ut, qui societatis causa convenerunt, damna habeant communia.

VIII. *Ex-*

VIII. *Externis vero, cum rege contrahentibus, an factum regis sufficit?* A. Ob presumptionem, quam secum personæ dignitas adfert; & jus gentium, quod bona subditorum, ex facto regis, obligari patitur.

IX. *Qua est regula generalis in pace interpretanda?* R. Quo quid plus habet favoris, eo laxius id accipiendum; quo longius abit, eo strictius: in dubio res manent quo sunt loco.

X. *Si convenerit ut omnia in eum statum, quo ante bellum fuerunt, restituantur?* R. Ultima, quæ ante bellum fuit, respicitur possessio.

XI. *Damna bello data an, in dubio, remissa censentur?* A. Hoc enim & inter belli effecta est.

XII. *An etiam qua ante bellum privatis debebantur?* N. Hæc enim bello tantum exigi vetita sunt, non belli jure quæsitæ.

XIII. *An & poena ante bellum debita?* A. Si debita publice.

XIV. *Qua post perfectas pacificationes capta sunt, an reddenda?* A. Jus enim belli jam erat sublatum.

XV. *De pacto reddendarum rerum qua tenenda regula?* R. Conditiones mutæ interpretandæ latius, quam claudicantes; de hominibus agentes, plus habent favoris, quam de rebus; de agris, plus quam de mobilibus; penes publicum existentes, plus quam quæ penes privatos.

XVI. *Qua*

XVI. *Qua de fructibus?* R. Cui pace res conceditur, ei & fructus, à tempore concessionis percipiendi; non retro.

XVII. *De nominibus regionum?* R. Ea accipienda ex ulu præsentis temporis; non tam vulgi, quam peritorum.

XVIII. *Si relatio sit ad pactum antecedens, aut vetus?* R. Repetitæ censentur qualitates, aut conditiones, priori pacto expressæ.

XIX. *In dubio contra quem interpretatio facienda?* R. Contra eum qui leges, & conditiones dedit.

XX. *Quot modis pax rumpitur?* R. Faciendo contra id quod omni paci inest. 2. quod in pace dictum est aperte. 3. quod ex pacis cujusque speciali natura debet intelligi.

XXI. *Quo casu primo modo rumpitur?* R. si vis bellica inferatur, sine nova causa.

XXII. *Si socii id fecerint?* R. Ex alieno facto nemo fit poenæ obnoxius.

XXIII. *Si subditi?* R. Videndum an privatorum factum publice probetur, ex scientia, puniendi potentia, & neglectu.

XXIV. *Si subditi aliis militent?* R. Rectius id non permittitur.

XXV. *Sinocitum subditis?* R. Rupta quidem pax censetur: at ulcisci, aut ablata vi recuperare, non licet; nisi post iudicium negatum.

XXVI. *An item si sociis?* A. Si in pace comprehensi sint. N. Si non sint.

XXVII.

XXVII. *Quæ pax rumpitur secundo modo?* R. Faciendo, & non faciendo, quod, & cum, oportet.

XXVIII. *Si sit minoris momenti?* R. Bonitas Christiana leviores culpas facilius condonabit; præsertim accedente poenitentia.

XXIX. *Si necessitas obsterit?* R. Modo alio satisfaciendum alteri.

XXX. *Quæ pax solvitur tertio modo?* R. Injuriis, contumeliis, atrocibus minis, sine nova causa; arcibus, nocendi tantum causa, exstructis in finibus; aliisque quæ contra amicitiam fiunt; sub amicitie legibus pace contracta.

XXXI. *Subditos, & exsules, recipere an contra amicitiam est?* N. Si singuli fuerint. A. Si oppida, aut magni coetus.

XXII. *An sorte bellum dirimere licet?* R. Non semper; sed tum quoties agitur de re in quam plenum habemus dominium: quique, injusto bello petitus, tanto est inferior ut nulla sit ei evadendi spes, sortem offerre potest, ut certum periculum incerto evadat.

XXXIII. *An condicito certamine?* A. Jure gentium externo.

XXXIV. *An & ex justitia interna?* N. Quia nemo vitæ suæ dominus est: cumque de multorum innocentium salute agatur, totis viribus nitendum pro ea.

XXXV. *In tali prælio qui victi censendi?* R. Qui aut omnes occubuerunt, aut in fugam dati sunt.

XXXVI.

XXXVI. *Si bellum per arbitros dirimendum sit, an standum omnino, siue æquum, siue iniquum, pronunciauerint?* A. Arbitr enim hic non tantum conciliator est; sed cujus dicto parendum omnino sit.

XXXVII. *Qua est vis pura deditiois, respectu victi?* R. Ut post eam nihil non patiendum habeat.

XXXVIII. *Quod officium victoris, circa eos qui sic se dedunt?* R. Neminem occidere, nisi id suo facinore meritum: nihil auferre, nisi in iustam pœnam: ad clementiam, ac liberalitatem propendere.

XXXIX. *Qua sunt conditionata deditioes?* R. Singulorum vitæ, libertati, bonis, consulentes; aut universitati.

XL. *Obsidi an fugere licet?* A. Nisi fidem dederit, quo laxius haberetur.

XLI. *An obses in aliam causam recte retinetur?* N. Nisi in alia causâ fides sit violata: non tamen ut obses; sed ut civis alius.

XLII. *Mortuo eo pro quo quis obses venit, an liberatur?* A. In illo enim, dum moritur, jus pignoris extinctum est.

XLIII. *Quid pignora non commune cum obsidibus, sed proprium, habent?* R. Quod quæ de iis est pæctio non tam striçte sumatur, quam illa de obsidibus.

C A P. XXI.

De fide, manente bello: ubi de induciis, commeatu, captivorum redemptione.

I. **Q**ua sunt belli commercia, à summis potestatibus, inter bellum, concedi solita? R. Induciæ, commeatus, captivorum redemptio.

II. *Quid sunt inducia?* R. Conventio per quam, bello manente, bellicis actibus, ad tempus, abstinendum est.

III. *An nova, post inducias, indictione opus est?* N. His enim, tanquam impedimento temporali, sublati, ipso jure se status belli exserit sopitus, non mortuus.

IV. *Si tempus, induciis adscriptum, sit continuum, ut centum dies, quomodo facienda est numeratio?* R. Ad momenta temporum; non dies civiles: istud enim naturæ convenit.

V. *Si cum designatione termini, ut usque calendas Martias, dies ille eritne inclusus, an exclusus?* R. Inclusus: nam hujus temporis productio favorem in se habet, scilicet inducias.

VI. *Quando inducia obligant?* R. Contrahentes statim, ex quo contractus absolutus est; subditos post publicationem.

VII. *Quid licet per inducias?* R. Ire, & redire, ultro citroque; sed cum eo appa-

ratu qui nullum ostendet periculum; interius recedere cum exercitu; reficere mœnia; militem conscribere.

VIII. *Quid non licet?* R. Exercere actus bellicos, sive in personas, sive in res; corruptis hostium præsidiis, invadere loca quæ ipsi tenebant; loca non vere derelicta, sed tantum præsidiis nudata, occupare.

IX. *An redire potest qui vi majore detentus est, circa exitum induciarum?* R. Non externo jure gentium: sed talem remittere benignius & generosius est.

X. *Induciarum pactionibus ab altera parte ruptis, an altera movere bellum potest?* A. Etiam sine indictione: quia conventionis capita insunt ei per modum conditionis.

XI. *An si poena addita fuerit?* N. Si persolvatur ab eo qui contra facit.

XII. *Facta privatorum an rumpunt inducias?* N. Nisi publicus actus accedat.

XIII. *Qualis interpretatio sumenda est de jure commeandi, extra inducias?* R. Laxa magis quam restricta: cum sit quoddam privilegium.

XIV. *Quinam hic veniunt militum nomine?* R. Non gregarii modo; sed & medii, ac summi, duces; nautæ in classibus; omnes qui dixerunt sacramentum.

XV. *Ire, venire, abire, quomodo accipienda?* R. In itinere cautum de reditu: abitus intelligendus tutus, usque dum eo pervenerit ubi in tuto sit: at cui venire concessum, mittere

mittere non poterit; nec contra: cui venire permissum, semel veniet; non iterum.

XVI. *Qualis est ad personas extensio?*

R. Patrem filius, uxor maritum, non sequitur aliter quam in jure commorandi: famulus unus & alter, quamvis non expressus, censetur comprehensus in eo cui, sine tali comitatu, ire indecorum.

XVII. *Ad bonum?* R. Ut non quævis comprehendantur; sed quæ solita sunt ad iter assumi.

XVIII. *Comitis, & gentis nomine qui non veniunt?* R. Piratæ, latrones, transfugæ desertores: horum enim causa, magis quam ejus cui prospicitur, odiosa est.

XIX. *Juris commeandi concessio an, morte concedentis, extinguatur?* N. Est enim beneficium: contra si data sit, donec qui dederit voluerit: nam hic velle desinit.

XX. *Qualis favor captivorum redemptionis?* R. Magnus, apud Christianos: ita ut omnino sint improbandæ leges, captivos redimi indistincte vetantes.

XXI. *An conventio rescindi potest, ob divitias captivi ignoratas?* N. Jure enim gentium nemo supplere tenetur quod, in contractu, minus æquo pretio promisit; si dolus non intercesserit.

XXII. *Quæ capti bona captorem sequuntur?* R. Tantum ea quæ specialiter apprehenderit: non ea quæ clam secum habet captivus.

XXIII. *An heres captivo mortuo, pretium debet?* N. Si mortuus in carcere fuerit. A. Si extra carcerem, in libertate existens.

XXIV. *Dimissus ut alterum liberet, eo mortuo, an redire debet?* N. Sed ejus tamen, quod præstare nequit, præstare æstimationem.

C A P. XXII.

De fide minorum potestatum in bello.

I. **M***inorum potestatum pactio quatenus obligat summam potestatem?* R. Faciendo id quod probabiliter ipsorum officio contineri censetur: vel etiam, extra illud, ex speciali præpositione; nota publice, aut iis quorum res agitur.

II. *Si factum quid contra mandatum?* R. Obligatur qui præposuit; etiamsi sint contra mandata arcana; inter limites tamen publicæ functionis.

III. *An dux milites, & magistratus oppidanos, intra eos actus qui ab ipsis imperari solent, obligant?* A. Nam alioqui semper consensu speciali esset opus.

IV. *Pacem facere an ducum est?* N. Bellum enim finire belli gerendi pars non est.

V. *Inducias dare?* A. Nec summorum tantum; sed & minorum: iis nempe quos oppugnant, aut tenent obsessos; & se, suasque copias, quod attinet.

VI. *Homines, imperia, agros, concedere?*
N. Si

N. Si bello quæsitæ jam sint. A. Si adhuc quærenda: quia pleraque sub vitæ salvæ, libertatis, ac bonorum, conditionibus deduntur; de quibus summæ potestatis arbitrium exquiri res plerumque non patitur.

VII. *Quomodo talia pacta interpretanda?*

R. Stricte; quatenus nempe natura contractus id patitur: ne aut, ex ipsorum facto, summa potestas, plus quam vellet, obligetur; aut ipsi damnum subeant, officium faciendo.

VIII. *Quomodo interpretanda deditio, à duce accepta?* R. Ut in deditioem puram acceptus, eo jure acceptus censeatur, ut de eo victoris populi, aut regis, arbitrium sit.

C A P. XXIII:

De fide privata in bello.

I. **P**Privati, fide hosti data, an obstringuntur? A. Habent enim & privati privata jura, quæ obligare possunt; & juris acquirendi hostes sunt capaces: adeoque nihil obligationem impedit.

II. *An etiam pirata, ac latroni?* A. Maxime si jusjurandum accesserit.

III. *Minor an hic excipiendus?* N. Si actum intelligat.

IV. *Quousque se extendit privatorum in paciscendo potestas?* R. Ad actiones ipsorum, & res; non ad publicas: cum à privato publica nequeant alienari.

V. *Promissio captivi, de redeundo in carcerem, an toleranda?* A. Neque enim deteriore reddit ejus conditionem.

VI. *In certum locum non redeundi; non militandi?* A. Cum patrie causa non fiat deterior; cui captus, ni liberetur, jam perisse censendus est.

VI. *Nec fugiendi?* A. Etiam si vincit promiserint: nam & sic solet vita servari, ac mitior obtineri custodia.

VIII. *An privati, à summis potestatibus, cogendi sunt, ut promissa implerent?* A. In bello soleant; ob jus gentium; quo bellum gerentes alter alteri jus reddere obstringuntur; etiam de factis privatorum.

IX. *In hujusmodi pactis quomodo sumenda voces vite, vestium, adventus, auxilii?* R. Prior ad libertatem non extenditur; neque altera ad arma: venisse auxilium dicitur, si sit in conspectu.

X. *Rediisse ad hostem quis dicendus?* R. Qui ita rediit ut iterum sit in ejus potestate.

XI. *Quae justa auxilia, in deditione sub conditione?* R. Talia quæ periculum cessare faciant.

C A P. XXIV.

De fide tacita.

I. **Q**uomodo tacite fidem interponit, qui se in alicujus populi fidem dat? R. Hic

se tacite obligat, ne quid faciat adversus eum statum, in quo præsidium petit.

II. *Qui colloquium postulat, aut admittit?*

R. Id collocutoribus innoxium fore tacito pollicetur.

III. *Colloquii specie, hostem à belli consiliis avertere, suæque interim promovere, an licitum?* A. Dum nihil patiuntur collocutores: hoc enim perfidia caret; adeoque dolis bonis annumerandum est.

IV. *Signa muta, ex consuetudine significantia, an obligant?* A. Non minus quam voces.

V. *Pœna remissio an ex sola dissimulatione colligitur?* N. Sed necessum est talis accedat actus, qui aut amicitiam ostendat; aut opinionem de tali virtute, cui merito antefacta condonari debeant.

C A P. XXV.

Conclusio, cum monitis ad fidem, & pacem.

I. *Quibus ad servandam fidem monemur?*

R. Inter cætera, ne spes pacis adimatur: & quia perfidia hominem hominibus insociabilem facit, ac Deo invisum.

II. *In bello quid semper spectandum?* R. Pax: ut securus, ac Deo fidens, animus retineatur.

III. *Si ea sit noxia?* R. Si satis tuta habe-

ri

ri potest, & malefactorum, & damnorum, & sumptuum, condonatione non male constat; præcipue inter Christianos; quibus pacem suam Dominus legavit: quosque Paulus vult, quantum fieri potest, cum omnibus pacem quærere.

IV. *Quos utilitas humana eodem trahit?* R. Et minus valentes, & eos qui validiores sunt.

V. *Qui illos?* R. Quia periculosum est longum cum valentiore certamen.

VI. *Qui hos?* R. Quia bonis suis rebus ampla, ac speciosa dantibus pax est; ac melior, tutiorque, quam sperata victoria: & maxime metuenda desperantium audacia, tanquam acerrimi morientium belluarum morsus.

VII. *Pax facta quomodo servanda?* R. Religiose: ac non tantum perfidia, sed & quæcunque exasperant animos, sollicitè cavenda.

Inscribat hæc Deus (qui solus hoc potest) cordibus eorum, quorum res Christiana in manu est: & iisdem mentem divini, humaneque juris intelligentem duit; quæque semper cogitet lectam se ministram ad regendos homines, Deo carissimum animal.

